

**T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI
İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**KIBRIS SORUNUN TÜRKİYE’NİN AB’YE ÜYELİK
SÜRECİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ufuk Anıl KIRAL
141302010**

**Tez Danışmanı
Dr. Yılmaz TEZCAN**

İstanbul - 2018

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine etkilerini kronolojik bir sıralama ile inceledim. Çalışmam da Kıbrıs'ta yaşanan gerginliklere, aynı zaman da bu gerginliklere uluslararası kuruluşların ve ülkelerin verdiği tepkileri belirttim.

Kıbrıs sorununun sürekli gündem de bir konu olması ve sorununun hala neticelenememiş olması, Türkiye'nin AB ilişkilerini bir türlü istediği noktaya getirememesine sebebiyet vermiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında, adada ki son durumdan da bahsederek tezimi tamamladım.

Tez çalışmam da her konuda benim ile ilgilenen ve elinden gelen tüm yardımı benim ile paylaşan başta değerli hocam Dr.Yılmaz TEZCAN'a ,bu stresli yol da her daim yanımda olan sevgili annem Sakine KIRAL'a ve kıymetli desteğini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşım Faruk ŞENTÜRK'e sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul – Mart 2018

Ufuk Anıl KIRAL

ÖZET

Kıbrıs sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında yakın geçmişte ortaya çıkan, günümüze kadar somut bir çözüm bulunamayan büyük bir sorundur. Bu sorunun Türkiye-AB ilişkileri açısından da önemi vardır. Türkiye uzun zamandır AB'ye tam üye olarak katılmak için çaba göstermektedir. AB tarafı ise Türkiye'nin önüne birliğe katılabilmesi için Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması şartını koymaktadır. Fakat Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adayı tek başına temsil eden şekilde AB'ye katılması, sorunu çözümsüz hale getirmiştir. Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğünde başka esaslı faktörler de etkili olmaktadır. Bu faktörler; taraflar arasında tarihte yaşanmış birçok sorundan kaynaklanan husumetler neticesinde bir güvensizlik ve birbirini anlamama sorunu, tarafların bölgedeki çatışan menfaatleri, Yunan idealleri ve Enosis fikri, tarafların aralarındaki ihtilafı sona erdirecek ortak bir çözüm felsefesi üzerinde uzlaşamamaları, tarafların NATO ve uluslararası örgütlere üyeliklerinin sorunun çözülmesinde etkisinin olmaması, GKRY'nin negatif tutum ve tehlikeli oyunları, Yunan savunma politikası ve askeri ittifak arayışlarının doğurduğu güvenlik kaygıları ve ayrıca bölgede bulunan petrol ve doğal enerji kaynaklarının varlığı ile bu enerji kaynakları üzerinde tarafların yaptığı hesaplar, olarak belirtebilmekteyiz. Bu faktörlerin analiz edilmesiyle yapılacak değerlendirmelerle ve tarafların sorunun çözümü için iyi niyetli tutumlarıyla Kıbrıs soruna bir çözüm bulunulabilir.

Anahtar sözcükler: Kıbrıs sorunu, Türkiye, Yunanistan, Çözüm, AB, Önem, Şart, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Çatışan menfaatler, Yunan idealleri ve Enosis, Ortak bir çözüm felsefesi, NATO, Güvenlik kaygıları, Enerji kaynakları.

ABSTRACT

Cyprus issue is a big question, which appeared among Turkey and Greece recently, and until today a concrete solution has not been found to this question. This issue is also important in terms of Turkey-EU relations. For a long time Turkey makes efforts in order to attend EU as a full candidate. As for the EU side puts a condition in front of Turkey including the Cyprus issue must be solved before Turkey's attendance to the EU. However, in consequence of the fact that the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus has attended to the EU as alone it represents the island, this issue was brought into an insolubility state. There are additional substantial factors which have effects on this result too. These factors can be stated as; as a result of many problems lived among the parties in the history originating deep distrust and do not helping to understand each other; conflicting interests of the parties in the region; the Greek ideals and Enosis idea; lack of negotiation onto a common problem solving philosophy between the parties; an ineffectiveness of the parties' memberships to the NATO and other international organizations; negative attitudes and dangerous games of GCASC; security concerns which arising from Greek defense policy and search in military alliances in the region; also in the region found petroleum and natural energy sources, and accounts of the parties on those sources. By analyzing these factors and thereafter will be made evaluations, besides with the gracious attitudes of the parties a solution can be found to the Cyprus issue.

Keywords: Cyprus issue, Turkey, Greece, Solution, EU, Importance, Condition, Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus (GCASC), Hostility, Greek, ideals and Enosis, A common problem solving philosophy, NATO, Security concerns, Energy sources.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZ (ABSTRACT)	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. TARİHTE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE KIBRIS SORUNU	4
1.1. Türk-Yunan İlişkilerinin Kısa Tarihi	4
1.2. Tarihte Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	11
1.2.1. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı	13
1.2.2. Cenevre Konferansı ve II. Barış Harekâtı	15
1.2.3. KKTC'nin Kuruluşu	17
1.3. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Türkiye İçin Sonuçları.....	17
1.4. Kıbrıs Sorununa Uluslararası Camiada Yaklaşımlar.....	18
1.4.1. İlgili Devletlerin Soruna Yaklaşımları	18
1.4.2. Birleşmiş Milletlerin Soruna Yaklaşımı.....	20
1.4.2.1. Annan Planı ve Yapılan Görüşmeler.....	22
1.4.3. AB'nin Soruna Yaklaşımı.....	23
2. KIBRIS SORUNUNUN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ	26
2.1. Türkiye-AB İlişkilerinde Bir Açmaz: Kıbrıs Sorunu	26
2.2. AB'nin Kıbrıs Sorununa Çözüm Arayışları.....	27
2.3. Türkiye'nin AB'ye Tam Üyelik Sürecinde AB Tarafından Önüne Konulan Şartlar ve Kıbrıs Sorunu'na İlişkin Beklentiler	28
3. KIBRIS SORUNU İLE İLGİLİ SON GELİŞMELER.....	50
3.1. Türkiye'de Son Yıllarda Hükümetlerin Kıbrıs Politikası	50
3.2. Türkiye-AB Müzakerelerinde Kıbrıs Bahsi	50
3.2.1. Kıbrıs Bahsi Üzerine Taraflar Arasında Yapılan Görüşmeler	50
3.2.2. Yapılan Görüşmelerde Ele Alınan Temel Konular/Sorunlar	50
3.3. Kıbrıs Sorununun Çözümü için AB'nin Türkiye'den Beklentileri	51

3.4. Tartışma: Kıbrıs Sorununun Çözümü Bahsinde Taraflar Yakın Zamanda İlerleme Kaydedebildi mi?	52
3.5. Kıbrıs'ta Çözumsuzlüğün Devamında Etkili Olan Faktörler.....	65
3.5.1. Birbirini Anlamama ve Karşılıklı Güven Sorunu	65
3.5.2. Çatışan Menfaatler	67
3.5.3. Yunan İdealleri ve ENOSİS	68
3.5.4. Tarafların Aralarındaki İhtilafı Sona Erdirecek Ortak Bir Çözüm Felsefesi Üzerinde Uzlaşamamaları	68
3.5.5. Tarafların NATO ve Uluslararası Örgütlere Üyeliklerinin Sorunun Çözülmesinde Etkisinin Olamaması	68
3.5.6. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Negatif Tutum ve Tehlikeli Oyunları	69
3.5.7. Yunan Savunma Politikası ve Askeri İttifak Arayışlarının Doğurduğu Güvenlik Kaygıları.....	70
3.5.8. Adada Enerji Üzerine Hesaplar	71
3.5.9. Diğer Çözumsuzlüğe Götüren Sebepler.....	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA	77

TABLULAR

	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 1. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Federal Yapısı	10
Tablo 2. Kıbrıs Rum Arazi ve Kadastro Dairesi'nin ve Planlama Borusu'nun 1964 rakamlarına göre, 1974 sonrasında ortaya çıkan bölgelerde dönüm olarak arazi mülkiyeti	11
Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci	30
Tablo 4. Kopenhag Kriterleri	30
Tablo 5. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs Sorunu ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler ..	33
Tablo 6. 1999 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler	36
Tablo 7. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler	38
Tablo 8. Komisyonun Yayınladığı Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler	40
Tablo 9. Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler.....	42
Tablo 10. Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler.....	44
Tablo 11. Komisyonun Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında Yayınladığı 2004 Yılı Düzenli Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler	46
Tablo 12. AT Komisyonu'nca Yayınlanan 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	53
Tablo 13. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	55
Tablo 14. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	56
Tablo 15. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	58

Tablo 16. Avrupa Komisyonu'na Yayınlanan Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	61
Tablo 17. Avrupa Komisyonu'na Yayınlanan Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	62
Tablo 18. Avrupa Komisyonu'na Yayınlanan Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	63
Tablo 19. Avrupa Komisyonu'na Yayınlanan Türkiye 2016 Yılı Nihai İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler	64

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 1. Ege Denizi ve Ege adaları.....	8
Şekil 2. Harita üzerinde Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs adası.....	9
Şekil 3. “Kanlı Noel” den geriye kalan fotoğraflar: Ölüler ve katliamdan kaçan kadınlar.....	11
Şekil 4. Glafkos Clerides tarafından kabul edilemez olduğu söylenerek hükümet tarafından reddedilen Amerikan Acheson planı.....	13
Şekil 5. Kıbrıs Barış Harekâtı – Türk askerinin adaya ayak basışı.....	14
Şekil 6. İkinci harekât: Parola “Ayşe Tatile Çıksın”	16
Şekil 7. BM Genel Sekreteri (Kofi Annan), Kıbrıs Cumhurbaşkanı Klerides ve Kıbrıslı Türkleri temsilen Rauf Denктаş müzakereler için bir araya gelmişler	21
Şekil 8. Yetki sınırları ile Kıbrıs haritası	21
Şekil 9. Annan Planı doğrultusunda taraflara sunulan harita.....	22
Şekil 10. Güney Kıbrıs tarafının çizdiği ve kasaya konulan harita.....	23
Şekil 11. Kardak Kayalıkları ve Kardak Krizi.....	67
Şekil 12. GKRY Kaynaklarınca basına sızdırılan petrol arama faaliyetleri ile ilgili harita	72

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AT	Avrupa Topluluğu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
EÜB	Egemen Üs Bölgeleri
GCASC	Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi)
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KC	Kıbrıs Cumhuriyeti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü)

GİRİŞ

Türk-Yunan ilişkilerinin geçmişine bakıldığında, karşılıklı gerginlikler, ihtilaflar ve yapılan savaşlar ile iki devlet arasında ortaya çıkan çok sayıda sorun vardır. Türkiye ile Yunanistan arasında geçmişte yaşanmış sorunlar arasında önemli bir tanesi de Kıbrıs sorunudur. Türkiye'nin Ada'daki Türk varlığının güvenliğini sağlamak amacıyla tarihte gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı'nın etkileri hala sürmektedir.

Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatarak Ada'daki Türk varlığının güvenliğini sağlamak istemiş, Türkiye'nin bu ilk harekâtı meşru bir hakkı olarak uluslararası çevrelerde değerlendirilmiş, o sıralar Cenevre Konferansı toplanmış, akabinde Türkiye'nin zaruret duyarak giriştiği II. Barış Harekâtı ise ülkeye tepkilere yol açmıştır. Bu süreçlerin sonunda Ada'daki Türk varlığı korunmuş ve sonunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. Ancak yeni kurulan bu devleti Yunanistan tanımamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Türkiye açısından ciddi sonuçları, yaptırımları olmuştur. Rum ve Ermeni lobisinin baskısı ile Türkiye'ye Amerikan ambargosu gündeme getirilmiş ve ambargo uygulanmıştır. O günlerden bu günlere Kıbrıs sorunu varlığını sürdürmektedir.

Türkiye ile Yunanistan'ın çatışan menfaatleri, ada üzerine hesaplar ve taraflar arasında oluşan derin bir şüphe ve güvensizlik ortamında Kıbrıs sorunu çözüme kavuşturulamamaktadır. Türkiye ile Yunanistan NATO üyesi iki ülkedir. Onun gibi başka uluslararası (örn. Birleşmiş Milletler-BM) ve bölgesel düzeyde birliklere (örn. Avrupa Birliği-AB) üyeliklerinin de Kıbrıs sorununun çözülmesinde etkisi olamamaktadır. Bunun çeşitli sebepleri tez çalışmasında tartışılmaktadır.

Kıbrıs sorununa çözüm bulunması için BM nezdinde girişimler olmuştur. BM Genel Sekreteri Kofi Annan zamanında bir çözüm planı (Annan Planı) taraflara sunulmuş, uluslararası toplumun desteğini kazanmış ve müzakere süreci başlatılmıştır. Annan Planı'na göre Ada'nın iki kesiminde aynı gün yapılacak referandumla ada halkları kendi kaderlerini belirleyecekti. Ancak arka planda başka hesaplar dönmekteydi. Kıbrıs Cumhuriyeti (KC) adında sözde bir devlet kurularak,

adadaki Türk toplumunun da onun içine katılarak bir AB genişlemesi hedeflenmekteydi.

Kıbrıs sorununda Batılı devletler ve birlikler her zaman Yunanistan'ın tarafında yer almışlardır. Bu durum Türkiye-AB ilişkilerine de olumsuz etki etmektedir. Yunanistan AB'ye tam üye olarak katılmıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üye olmak hedefi Yunanistan'ın çabaları ile engellenmektedir. AB'nin Türkiye'nin önüne koyduğu tam üye olmak için şartlar arasında Kıbrıs sorununun çözümü için istekleri de olmaktadır.

Sonradan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin de adayı temsilen AB'ye katılması Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasını temelli zorlaştırmıştır. Yunanistan ve GKRY bu kozu Türklere karşı her ortamda ve etkili kullanmaktadır. Türkiye tarafı ise Kıbrıs sorununun çözümü için adadaki her iki toplumun da üzerinde uzlaşabilecekleri, karşılıklı menfaatlerinin düşünüleceği ve gözetileceği bir çözüm önerisini yenilemektedir.

Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının önündeki büyük bir engeldir. Türkiye-AB ilişkilerini zaman zaman çıkmaza sokmaktadır. Bu zeminde Kıbrıs bahsi üzerine taraflar arasında -hükümet ve birlik yetkilileri düzeyinde- müzakereler yapılmaya devam edilmekte, fakat sorunun çözümünde mesafe alınmamaktadır.

Kıbrıs sorununun çözümü için Türk-Yunan ve Kıbrıs Türk-ve-Kıbrıs Rum kesimleri arasında, tarafların gerçek (samimi) uzlaşma isteklerini ortaya koymaları ile bir fikri mutabakat zemininin oluşması önem arz etmektedir. Bunun için taraflar arasında geçmişte yaşanmış husumetlerin unutulması ile tarafların birbirine önyargılı tutumlarından vazgeçmeleri gerekmektedir. Tarafların birbirini anlamama ve karşılıklı güven sorunları vardır. Bu ve bunun gibi başka Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün devamında etkili olan faktörler önemlidir. Türkiye ve Yunanistan iki komşu ülkedir. Kara ve deniz sınır ihtilafları bulunmaktadır. Tarafların ulusal güvenlik kaygıları ile çatışan menfaatleri söz konusudur. Diğer tarafta dile getirilen Yunan idealleri ile Yunanlıların Ada'yı Yunanistan'a bağlama (ENOSİS) hedefi vardır. Yunan savunma

politikası doğrultusunda Ege adalarının silahlandırılması Türkiye'yi endişelendirmektedir. GKRY de devamlı negatif bir tutum ve tehlikeli oyunlar içindedir.

"Kıbrıs Sorununun Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecine Etkileri" isimli bu Yüksek lisans tez çalışmasına önce araştırılan konuda genel bilgilerin verildiği Giriş bölümünün yazılmasıyla başlanmaktadır.

Birinci bölümde, ana hatlarıyla tarihte Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs sorununun ortaya çıkışı, Türkiye açısından sonuçları, Kıbrıs sorununa uluslararası camiada yaklaşımlar ve AB'nin yaklaşımı araştırılmaktadır.

İkinci bölümde Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB ile ilişkilerindeki etkileri araştırılmaktadır. Bu bölümde AB'nin Kıbrıs sorununa çözüm yaklaşımları ile Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde AB tarafından önüne konulan şartlar tartışılmaktadır.

Üçüncü bölümde Kıbrıs sorunu ile ilgili son gelişmeler, Türkiye ile AB arasında Kıbrıs bahsi üzerine yapılan müzakereler ve bu müzakerelerde ele alınan konular açıklanarak, Kıbrıs bahsinde taraflar yakın zamanda ilerleme kaydedebildiler mi tartışılmaktadır. Bu bölümde ayrıca Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün devamında etkili olan birtakım faktörlere de açıklık getirilmektedir.

Tez çalışmasının amacı; Kıbrıs sorununun Türkiye açısından sonuçlarını ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecindeki etkilerini ortaya koymaktır. Ayrıca günümüze kadar Kıbrıs sorununa çözüm bulunamamasında etkili olan arka plandaki faktörlerin anlaşılması da hedeflenmektedir.

1. TARİHTE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE KIBRIS SORUNU

Bu bölümde, tarihte Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs sorunu, Kıbrıs sorununun ortaya çıkışından günümüze kadar Türkiye açısından önemli bazı sonuçları ve uluslararası camianın soruna nasıl yaklaştığı penceresinden araştırılmaktadır. Tez çalışmasının konusunu Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine etkileri oluşturduğundan, özellikle AB'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımı, çözüm önerileri ve sergilediği tutum önem kazanmaktadır.

1.1. Türk-Yunan İlişkilerinin Kısa Tarihi

Türk-Yunan ilişkilerinin uzun bir geçmişi vardır. İlişkiler Osmanlı devleti zamanında başlamıştır. Osmanlı devletinin büyüme ve ülke toprağını genişletme emelleri doğrultusunda yapılan birçok savaş ve bu savaşlar sonucunda fethedilen yerler olmuştur.

XIV. Yüzyılın sonlarında 1397'de Yıldırım Beyazıt Atina'ya girmiş, Mora fethedilmiştir.

XV. Yüzyılın başlarında, 1430'da II.Murad Selanik'i fethetmiştir. 1431'de Yanya Osmanlılara geçmiştir. 1460'da Fatih Mora'ya girmiş, II.Beyazıt'ın Yunan seferi gerçekleşmiştir. 1499'da Osmanlılar İnebahtı'ya girmiştir.

XVI. Yüzyılın başında, 1500'de Methone, Korone Osmanlılara geçmiştir. Kıbrıs adası tarih boyunca jeostratejik öneminden dolayı devletlerin ilgisini çekmiş ve bu adıyla ilgili yaşanan sorunlar bitmemiştir. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethetmesiyle 1571'den itibaren ada üzerinde Türk egemenliği hukuken kurularak, bu durum kesintisiz 307 yıl sürmüştür. 1571 yılından sonra adaya Anadolu'dan gelen binlerce Türk ailesi de katılmıştır. Kıbrıslı Türklerin kökeninin Anadolu'dan getirilen bu Türk halkı olduğu söylenebilmektedir. II.Selim'in, yeni fethedilen bu topraklarda kurulacak Türk idaresinin güvenli ve istikrarlı bir şekilde devam edebilmesi, adanın bayındırlığı ve adadaki Türk nüfusunun artması için bir "Sürgün Hükümü" çıkarttığı, bunun sonunda Osmanlı İmparatorluğunun ilk olarak Anadolu'dan getirttiği 30.000

Türkü düzenli bir biçimde adaya yerleştirdiği bildirilmektedir (Vatansever, 2010: 1490-1491).

XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında, 1770’de Mora isyanı çıkmıştır. Yunan “Megali İdea” fikri ortaya atılmıştır. 1791 “Megali İdea” nın ilk kez Yunan şair Rigas Ferreros tarafından bir harita olarak ortaya koyulduğu yıldır. Megali İdea, Yunancada “büyük fikir” anlamına geliyor ve Yunan milleti yaratma ideali olarak tanımlanıyordu (Yeni Şafak, 2017).

XIX. Yüzyıla girildiğinde Kıbrıs’ta Türk yönetimine karşı ilk sayılabilecek olayın, 1821’de Yunan isyanına paralel olarak, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi’nin “Megali İdea” nın bir kısmını gerçekleştirmek üzere, adadaki Rumları devlet aleyhine kışkırtmasıyla başladığı, bu isyanın elebaşları olan başpiskopos ile kilisenin diğer önde gelenlerinin ele geçirilmesiyle bastırıldığı bildirilmektedir (Vatansever, 2010: 1493). Bu isyan, Kıbrıs’ta Osmanlı yönetimini sarsan en önemli isyandı. 1824-1827 yılları arasında İbrahim Paşa Yunan isyanını bastırmıştır. 1827’de İngiltere, Fransa ve Rusya Yunanistan’ın bağımsızlığını istemiş, Osmanlı ise bunu reddetmiştir. Aynı yıl İttifak güçleri Osmanlı donanmasını Navarin’de yok etmiştir. Mora da Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. 1828-1829 yıllarında Osmanlı-Rus savaşı yapılmış, Osmanlı bu savaşta yenilmiş, taraflar arasında imzalanan Edirne antlaşması ile Yunanistan bağımsız Krallık olmuştur (Aybars, 1989: 3). Yunanlıların Megali İdea fikri etrafında büyük Yunanistan’ı kurma hayalleri vardı (Sandıklı ve Kaya: 211). Megali İdea fikrine göre Yunanistan Krallığı Yunanistan değildi, sadece bir parçası, en küçük parçasıydı. Megali İdea fikri sadece Yunanistan Krallığı içinde yaşayan Yunanlıları değil, diğer yerlerde yaşayan Yunanlıları da içine alıyordu. Filika Eteryası kurulurken hazırlanan program, Megali İdea’nın hedefleri olmuştur. Bu hedefler şöyle sıralanabilmektedir;

- (1) Yunan milletinin tam bağımsızlığının temini,
- (2) Batı Trakya ve Selanik’in Yunanistan’a ilhakı,
- (3) Ege Adaları’nın Yunanistan’a ilhakı,

- (4) Oniki Ada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- (5) Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- (6) Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- (7) Pontus Rum Hükümetinin kurulması,
- (8) Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı,
- (9) İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- (10) İstanbul'un işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun ihyası (Kalelioğlu, 2008: 108-109).

Yunanistan'ın bağımsızlığı ile başlayan süreçte Osmanlı toprakları içerisinde genişlemesini sürdürdüğü ve Ferreros'un belirtilen (Megali İdea) haritasında bazı yerleri almayı başardığı görülmüştür (Yeni Şafak, 2017). 1850'de İngiltere'nin Yunanistan'ı abluka ettiği görülmüştür. 1856'da Fransa ve İngiltere Pire'yi işgal etmiştir. 1878'de Kıbrıs Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye verilmiştir. İlerleyen zamanda 1897 Savaşı olmuş, Yunanistan bu savaşta yenilmiştir. İstanbul antlaşması ile Girit özerk olmuştur.

Yirminci yüzyılın başlarında da 1908'de Girit tekrar Yunanistan'a katılmıştır. 1910'da Venizelos Yunanistan'da darbe yapmış, 1911'de Yunanistan anayasası yapılmıştır. 1912'de yapılan Balkan savaşı sırasında Yunanistan, Balkan Birliği'ni oluşturan ülkeler arasında yer almaktaydı. Bu savaş sonunda Yunanistan Selanik'i kendine katmıştır. 1913'te de Yanya Yunanistan'a geçmiştir. I.Balkan Savaşı'nın Osmanlı açısından önemli sonuçları olacaktır. I. Balkan savaşı içinde Yunanlılar tarafından işgal edilen Ege adaları şunlar olmuştur (Kalelioğlu, 2008: 111);

Limni	22 Ekim 1912'de
Taşoz	31 Ekim 1912'de
Semendirek	1 Kasım 1912'de

Midilli	2 Ocak 1913'de
Sakız	3 Ocak 1913'de
Sisam	16 Mart 1913'de
Nikariya	17 Kasım 1913'de

Ayrıca Yunanistan Gökçeada (İmroz)'yu 31 Ekim 1912'de ve Bozcaada'yı 7 Kasım 1912 tarihinde ilhak etmiştir.

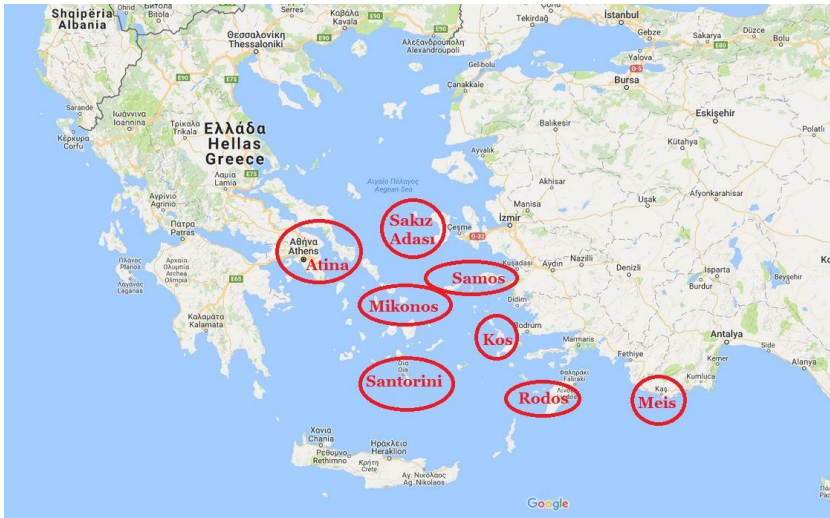
30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra Antlaşmasına göre Osmanlı ordusu Midye-Enez hattının doğusuna çekilecek, Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a verilecekti.

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında katılacak, Yunanistan ise İtilaf Devletleri tarafında savaşa katılacaktı. 1915'te Makedonya, Kalkidikya, Kavala, Güney Epir ile Girit, Sisam, Sakız, Midilli ve Limni adaları Yunanlıların kontrolüne geçecekti. 1918'de I.Dünya Savaşı sona erdiğinde Osmanlı İmparatorluğu diye bir şey kalmayacak ve Yunan Megali İdea'sının önündeki bütün engeller yıkılacaktı. Bu ortamda 1919-1922 arasında Türk-Yunan savaşı olacaktı (Aybars, 1989: 5-6). 1919 Neuilly antlaşması ile Batı Trakya Yunan ve Bulgarlar arasında paylaşılacak, Dedeoğaç Yunanistan'da kalacaktı. 1920'de imzalanan Sevr antlaşmasına göre İmroz ve Bozcaada'da Yunanistan'da kalacaktı. O yıl İzmir'de Yunan işgali gerçekleşecek, yine aynı yıl Gümülcine ve Dimetoka işgal edilecekti. 1923'de imza edilen Lozan antlaşmasına göre de Batı Trakya ve Doğu Ege Adaları Yunanistan'ın olacaktı. Aynı yıl tarihi mübadele gerçekleşecek, 1.300.000 kişi Yunanistan'a göç edecekti. Lozan Antlaşmasınının 16. Maddesine göre, Türkiye Kıbrıs ve diğer adalar üzerindeki her türlü hakkından ve sıfatından vazgeçecekti ve adaların geleceğinin ilgililerce düzenleneceği belirtilmişti. *“Bu durumda Türkiye, adayla ilgili hiçbir söz hakkına sahip olamayacaktı. Bu sebeple, Türk delegesi 16. maddenin bu kısmına itiraz etti ve bu kısmın madde metninden çıkarılmasını sağladı. Böylece Türkiye, Lozan Antlaşmasınının yürürlüğe girmesinden sonra, 16. maddede sözü edilen ilgililerden biri olarak, Kıbrıs'ın geleceği konusunda söz sahibi olacağını saklı*

tutmuş oldu.” (Vatansever, 2010: 1496). Yani Osmanlı Devleti, Kıbrıs’ı İngiltere’ye süreli olarak devretmiştir. Böylece Kıbrıs resmen İngiltere’nin idaresi altına girerek, İngilizler Kıbrıs’ta söz sahibi olmuşlardır. Ayrıca İngilizlerin idaresi altında ada yönetiminde sürekli olarak Rum tarafını tuttıkları ve adanın Türk idaresindeki durumundan uzaklaştırılmasına gayret gösterdikleri eklenmektedir. Bu durum Yunanlıların “Enosis” hayallerini gerçekleştirmelerinde onlara cesaret vermekteydi.

Fiilen 1878’de ve resmen 1923’de İngiliz idaresi altına giren Kıbrıs’ta, 1925-1959 yılları arasında Rumların, adanın statüsünü değiştirmek için çeşitli girişimlerde buldukları görülmüştür.

1924’de Yunanistan’da cumhuriyet kurulmuş ve büyükelçiliklerini açmışlardır. Türkiye’de ve Yunanistan’da cumhuriyet kurulduktan sonra çeşitli tarihlerde iki ülke arasında karşılıklı ziyaretler ile görüşmeler ve ikili antlaşmalar yapılmıştır. Girit’ten sonra Yunan Megali İdea’sının en önemli hedeflerinden biri Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak etmektir (Kalelioğlu, 2008: 112). Yunanlılar bu hedeflerini ortaya koyan Enosis’i paylaşmaktaydılar. 1928 yılında Yunanistan İngiltere, Rusya ve Fransa’ya bir nota vererek ilk kez resmen Enosis fikrini ortaya atmış ve adanın kendisine bağlanmasını istemiştir (Vatansever, 2010: 1497). 1931’de Rumlar, Enosis için İngiltere’ye karşı isyan hareketlerine başlamış, vali konağını yakmışlardır. İngilizler bu ayaklanmayı bastırarak sıkıyönetim ilan etmiştir (Yeni Şafak, 2017).

Şekil 1. Ege Denizi ve Ege adaları.

Ege Adaları sorunu ilk ortaya çıktığından itibaren sorunla ilişkili devletler tarafından tekrar tekrar depreştirilen bir sorun haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarına gelinmiş, Ege adaları sorunu devam etmekteydi. II. Dünya Savaşı sonrası gelişmelerde Rodos ve 12 Ada Yunanistan'ın olmuştur (Kalelioğlu, 2008: 111). Yunanistan'da Enosis faaliyetleri hız kazanmışken, Yunan Parlamentosu 28 Şubat 1947 tarihinde oy birliğiyle Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yönünde bir karar almıştır. Diğer gelişen olaylarda “Yunan Hükûmeti, adanın kendilerine verilmesi karşılığında Amerika Birleşik Devletlerine ve İngiltere'ye adada üs verebileceğini açıklamıştır. 21 Kasım 1949 tarihinde Rumlar, Birleşmiş Milletlere Enosis doğrultusunda başvuruda bulunmuşlardır. Bu başvurunun ardından Rumlar, adanın Yunanistan'a ilhakı konusunda plebisit çalışmalarına girişmişlerdir.” (Vatansever, 2010: 1497). 1950'de Başpiskopos Makarios'un göreve gelmesinin ardından Enosis referandumu yapılmıştır. Rumların %96'sı Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasına destek vermiştir (Yeni Şafak, 2017). Böyle Rum girişimleri ile Türklerin adadaki durumu daha da zorlaşmaktaydı.

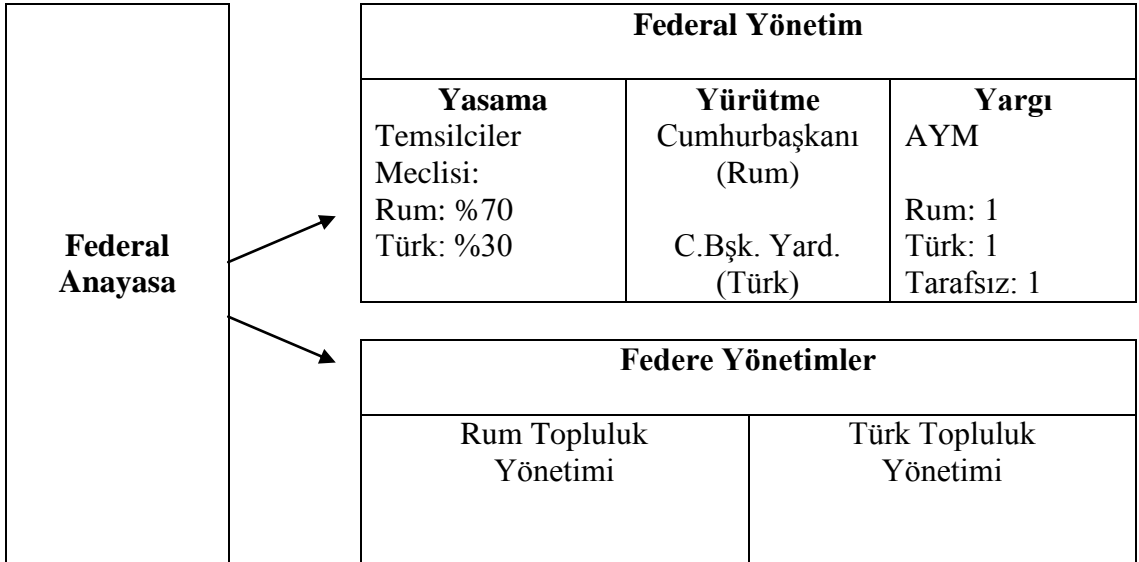
Şekil 2. Harita üzerinde Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs adası.

Türkiye ile Yunanistan arasında geçmişten kaynaklanan güvensizlik duyguları 1950'li yılların sonlarından itibaren Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmeler ile tırmanmıştır (Sandıklı ve Kaya: 211).

1960'da Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur (Yeni Şafak, 2017). “Kıbrıs Türk halkının Enosise karşı verdiği mücadele, 1960 öncesinde adanın Yunanistan’a bağlanmasını engellemiş ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasını sağlayan en önemli faktör olmuştur.” (Vatansever, 2010: 1499). Kurulan bu bağımsız devlet ile Kıbrıs’ta çözüme yönelik önemli bir adım atılmıştır. Fakat Kıbrıslı Rumların anayasada Türklere tanınan hakları kısıtlama çabası vardı. Bu durum adada istikrarı ortadan kaldırmakta, çatışmalara yol açmaktaydı (Sandıklı ve Kaya: 211).

1960 anlaşmaları ile inşa edilen bu devletin yapısı ada üzerinde homojen bir ulus yapısı mevcut olmadığından Kıbrıs’ın etnik birleşimini dikkate almak durumundaydı. “Kıbrıs’ın Türk ve Rum halklarının aidiyetlerini ve toplumsal özelliklerini dikkate almak suretiyle Federal Sisteme dayalı devlet mekanizması Müttefik ülkeler arası anlaşma ile tesis ediliyordu. Ancak Türk ve Rumların coğrafi olarak ayrışmamış olmaları Federal sistemi toprak esasına dayandırmıyor, topluluk esasına bağlı düzeni zorunlu kılıyordu.” (Tezel, 2008: 64).

Tablo 1. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Federal Yapısı (Tezel, 2008: 65).

Sonraki yıllardaki gelişmelerde ise 1963’de meydana gelen ve tarihte “Kanlı Noel” olarak bilinen Kıbrıslı Rumların adada Türklere karşı giriştiği silahlı saldırılar, Kıbrıs sorununun habercisi olarak önemlidir.

Tablo 2. Kıbrıs Rum Arazi ve Kadastro Dairesi'nin ve Planlama Borsu'nun 1964 rakamlarına göre, 1974 sonrasında ortaya çıkan bölgelerde dönüm olarak arazi mülkiyeti (Gürel ve Özersay, 2006: 7).

Bölge	Kıbrıslı Rum	Kıbrıslı Türk	Kıbrıslı olmayan	Kamu	Toplam
Kuzey	1,463,382 (%6.60)	393,791 (%16.31)	6,767 (%0.28)	551,150 (%22.82)	2,415,090 (%100)
Ara Bölge	112,326 (%62.21)	25,362 (%14.05)	2,494 (%1.38)	40,384 (%22.37)	180,566 (%100)
Güney	2,543,021 (%61.56)	413,177 (%10.00)	10,011 (%0.24)	1,165,029 (%28.2)	4,131,238 (%100)
Bütün ada	4,118,729 (%61.23)	832,330 (%12.37)	19,272 (%0.29)	1,756,563 (%26.11)	6,726,894 (%100)

Not: EÜB'ndeki araziler dahil değildir. 'Kıbrıslı Rum', Kıbrıslı Ermenileri ve Kıbrıslı Maronitleri de kapsamaktadır.

1.2. Tarihte Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

21-22 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs'ta "Kanlı Noel" olarak bilinen adadaki Türklere karşı başlatılan silahlı saldırılar olmuştur. Adadaki toplumlararası çatışmaların başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Önce 30 köy saldırılara maruz kalmış, toplamda 103 köye saldırılar yapılmıştır. Lefkoşa'nın Küçük Kaymaklı semti kuşatma altına alınmış, Kanlıdere bölgesinde Türklere karşı saldırı düzenlenmiş, Larnaka ve Tuzla'da Türk evlerine ateş açılarak dokuz kişi öldürülmüştür. Bölgedeki 13 Türk köyünün sakinleri 23 Aralık gününden itibaren daha büyük Türk köylerine göç etmek zorunda kalmıştır.

Şekil 3. "Kanlı Noel" den geriye kalan fotoğraflar: Ölümler ve katliamdan kaçan kadınlar (Tarihi Olaylar, 2017).

Adada meydana gelen bu olayların öncesinde, Kıbrıslı Rumlar olayların başlatılması sorumluluğunu Kıbrıslı Türklere yüklemek ve bu suretle yapacakları

cinayetleri Dünya kamuoyunda haklı göstermek için, 4 Aralık 1963 günü, Lefkoşa'da Baf Kapısı civarında bulunan ölü EOKA'cı Markos Dragos'un heykeline bomba atmış, bu olay bekledikleri etkiyi yaparak Türklere yönelik bir tepki hareketi oluşmuştur. Makarios da kurmayları ile bir süredir üzerinde çalıştığı AKRİTAS planı doğrultusunda Türklere saldırı emrini vermiştir (Metin, 2016). Sözü edilen "Kanlı Noel" olayıyla adada yerleşik yaşayan Rumlar ile Türkler arasında zirveye ulaşan huzursuzların sonradan da Kıbrıslı Rumlar tarafından tırmandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Rauf Denктаş adada yaşayan Türklerin sesi olmakta ve sorunlarının çözümü için adada federal bir yönetim fikrini ortaya koymaktaydı. Bu fikrini tekrarladığı, 17 Ocak 1964 tarihinde gerçekleşen Londra Konferansı'nda Kıbrıs Türk toplumunu temsilen Rauf Denктаş yaptığı konuşmasında adada federal yönetime gidilmezse, ayrı bir hükümet kuracaklarını açıklamıştır. 10 Temmuz 1964'te Cenevre'de başlayan arabuluculuk faaliyetleri 1 Eylül gününe kadar devam etmiştir. ABD eski Dış işleri Bakanlarından Dean Acheson Kıbrıs'ta nihai çözüme ulaşılması amacıyla arabulucu görevini görmekteydi; "*Acheson planı diye anılan plan gereği Karpas yarımadasının Türkiye'ye verilmesiyle adanın %11 i Türklerin kontrolüne giriyordu. Kantonları muhtariyet bölgelerini de katınca Türklerin adadaki hâkimiyeti % 25-30 kadar olmaktadır.*" Plan böyle iken o sırada meydana gelen gelişmelerde şunlar aktarılmaktadır; "*Cenevre'deki görüşmeler devam ederken Rumların ağustos ayında tekrar saldırılara başlamaları üzerine 8-9 ağustos tarihlerinde Türk savaş uçakları Rum mevziilerini bombaladı ve Rumların katliam girişimleri durduruldu. Bu bombardıman Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ne kadar ciddi olduğunu ve Kıbrıs'taki soydaşlarını ve çıkarlarını korumakta ne kadar kararlı olduğunu Rumlara ve Yunanistan'a hatırlattı. Yunan hükümeti bombardıman karşısında savaşı göze alamayarak geri adım attı ve Yunanistan hükümetinin hiçbir zaman Türkiye ile bir savaşı göze alamayacağını, Türk-Yunan dostluğuna önem verdiğini beyan etti. Yunanistan bu bombardımanla birlikte geri adım atmışsa da Kıbrıs'a asker sevk etmeye başlamış ve bu rakam zamanla 12000 e kadar çıkmıştır.*" (Şahin, t.y.: 5).

Şekil 4. Glafkos Clerides tarafından kabul edilemez olduğu söylenerek hükümet tarafından reddedilen Amerikan Acheson planı (Cyprus Mail, 13 Ağustos, 1964).

1964 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a barış hareketi düzenleyeceğini öğrenen ABD duruma sessiz kalmaması ve o dönem çok ses getiren 'Johnson Mektubu'nu dönemin başbakanı İsmet İNÖNÜ'ye göndermiştir. Bu doğrultuda ABD eğer bir hareket söz konusu ise bunun sonucunun Türkiye adına çok ağır olacağını dile getirmiştir. Çeşitli yaptırımlardan bahseden Johnson ayrıca olası bir hareket da ABD silahlarını Türkiye'nin kullanmaması gerektiğini, aksi halde Türkiye'nin ciddi ambargo ve sorunlar ile karşılaşacağını çok sert bir diplomatik dil ile belirtmiştir. Bu sebepten dolayı Kıbrıs Barış hareketi yaklaşık 10 yıl ertelenmiştir.

1.2.1. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı

Adada 1963'ten sonra yaşanan olaylar Türkiye'nin adaya askeri müdahalesine götürmüştür (Vatansever, 2010: 1488). 1963 olayları ile başlayan çatışmalar 1965-66

yılları arasında durgunluğa girmiş ama tamamen bitmemiştir. Adada yaşayan Türkler için 1964'ten bu yana başlamış fiili bir esaret durumu söz konusu idi. Bu durumda iken devamında gelişen olaylarla 1967'de tekrar bir bunalıma sürüklenildi. Rumlar tarafından Boğaziçi ve Geçitkale köylerine yönelik saldırılar başlatıldı. Bu saldırılar neticesinde Türkiye'de adaya çıkartma yapma fikri oylanarak, milletvekillerinin çok büyük çoğunluğu ile gereken yetki meclisten alındı. Bu bunalım, Yunan hükümetinin Türkiye ile bir savaşı göze alamaması ile aşılmıştır. Fakat adada huzursuzluklar bitmek bilmemekteydi. 15 Temmuz 1974'de Nikos Sampson darbesi ile Enosis'e teşebbüs edildi ancak bu teşebbüs Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı ile başarısızlığa uğradı (Kalelioğlu, 2008: 112). Böylece 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı askeri bir müdahalesi olmuştur. Bu ilki yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı'na dünya kamuoyu fazla ses çıkartmamıştır. Çünkü yaptığı bu müdahale Türkiye'nin meşru hakkı olarak o sırada değerlendirilmiştir.

Şekil 5. Kıbrıs Barış Harekâtı – Türk askerinin adaya ayak basışı (Kırmızılar, 2017).

O sıralar adada gelişen istenmeyen olaylarla adadaki Türk varlığı tehlikeye girmişti. Bunun neticesinde Türkiye adadaki Türk varlığının güvenliğini sağlamak amacıyla bu harekâtı başlatmıştır. 20 Temmuz'da başlatılan birinci harekât ile Türk

silahlı kuvvetleri adaya ilk ayak bastıktan sonra da adanın içerisine, Lefkoşa'ya doğru ilerlemiştir. 22 Temmuz 1974'te Türkiye, Ada'nın yüzölçümünün yüzde 8'ine tekabül eden Girne ile Lefkoşa arasındaki dar bir koridoru kontrolünde tutmaktaydı (Yeni Şafak, 2017). Türk kuvvetlerinin adada o sıradaki varlığının adanın Rum halkında da hoşnutlukla karşılandığı şu sözlerle aktarılmaktadır; “*Türk kuvvetleri Kıbrıs'ın fethi arasında, yerli halka karşı düşmanca davranmamış, onlar da Türkleri kurtarıcıları olarak karşılamışlardır. Türklerin Kıbrıs'a yerleşmeleri, adada yaşayan Rumları asırlardan beri özlemini duydukları huzur ortamına kavuşturmuştur. Ada halkının Türk yönetimi sayesinde sahip olduğu özgürlükler, o dönem için hayal bile edilmeyecek genişlikte olmuştur.*” (Vatansever, 2010: 1491).

1.2.2. Cenevre Konferansı ve II. Barış Harekâtı

Türkiye'nin adaya yaptığı birinci harekâtı ile birlikte İsviçre'nin Cenevre kentinde bir konferans düzenlenmiştir. 1. Cenevre Konferansı 25-30 Temmuz tarihleri arasında yapılmıştır. Konferansa Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları katılmıştır. Bu konferansta, Türkiye'nin müdahalesinin Antlaşmalardan kaynaklandığı kabul edilmiştir. Yine konferansta, Kıbrıs'ta kurulan Özel Türk Yönetimi tanınmış ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta varlığı kabul edilmiştir. Konferans 30 Temmuz 1974 tarihinde sona ermiştir. Konferansta Türkiye'nin isteklerinin büyük bir kısmı kabul edilmiştir. Bu Konferans sonucunda Türkiye'nin amacına ulaştığı ve ulaşamadığı hususlar şöyle bildirilmektedir;

- Üç ülkenin imzaladığı Protokolde, Londra ve Zürih Antlaşmalarının hala yürürlükte bulunduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır.
- Ayrıca, Kıbrıs Rumları ve Türk birlikleri arasında bir güvenlik bölgesi oluşturulmasına, Rumların işgal ettikleri bölgelerden çekilmesine, karma köylerin güvenliğinin BM Barış Gücü tarafından korunmasına karar verilmiştir.
- Cenevre Protokolünün en önemli hükümlerinden biri, Kıbrıs Cumhuriyetinde fiilen Türk ve Rum olmak üzere iki idarenin mevcut

bulunduğunun taraflarca kabul edilmesi olmuştur. Böylece Kıbrıs'ta Türk Yönetiminin varlığı uluslararası bir belgeyle resmen tescil edilmiştir.

- Ancak, Birinci Cenevre konferansında öngörülen şartlar Rumlar ve Yunanlılar tarafından yerine getirilmemiştir. Rum ve Yunan askerleri Türk bölgelerinde kuşatmayı kaldırmamışlar, binlerce Türk'ü esir kamplarında tutmuşlar ve yer yer Türklere karşı toplu cinayetlerde bulunmuşlardır. Bu durum, Rumların ve Yunanlıların oyalama taktiği içinde olduklarını göstermekteydi (Vatansever, 2010: 1516).

8-12 Ağustos 1974'te adada düzenin sağlanması amacıyla toplanılan 2. Cenevre Konferansı'ndan da bir sonuç alınamayacaktı. Düzenlenen bu konferans ile Cenevre'de görüşmeler başlamış fakat İngiltere tarafından cesaretlendirilen Yunanistan'ın engellemeleri sonucu bu konferansta ilerleme kaydedilememiştir (Arık, 2011: 4). Cenevre'de düzenlenen bu ikinci konferans sonrasında da Türkiye tarafında ulusal güvenlik kaygıları ve askeri sebeplerle (Türkiye adaya asker çıkartmış, fakat bir yandan adada sıkıştırılan askerlerinin güvenliğini de sağlaması gerekiyordu) bir zorunluluk olarak algılanarak Kıbrıs'a ikinci bir harekât fikri olgunlaşmıştır. Bu ikinci harekâta dünya kamuoyu birincisinde olduğu gibi sessiz kalmamış ve tepki verilmiştir. Türkiye'nin de kendince haklı sebepleri vardı. Tepkiler büyüyerek, Rum ve Ermeni lobisinin de baskıları ile ABD tarafından Türkiye'ye askeri ambargo uygulanması gündeme gelmiştir.

Şekil 6. İkinci harekât: Parola “Ayşe Tatile Çıksın” (Kırmızılar, 2017).

1.2.3. KKTC'nin Kuruluşu

Kıbrıs barış harekâtları ile adada yaşayan Türkler rahat bir nefes almış, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra adada nüfus mübadelesi yapılmıştır. Sözü edilen Kıbrıs Türk Federe Devleti 13 Şubat 1975'te kurulmuş olup, “*elli üyeli bir kurucu meclisin hazırladığı anayasa 8 Haziran'da yapılan bir referandumla kabul edilmiş ve 17 Haziran 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti Resmi Gazetesinde yayınlanmıştır.*” (Arık, 2011: 20). Devamında 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC adada yaşayan Türklerin cumhuriyeti olarak kurulmuştur (Yeni Şafak, 2017). Yeni kurulan KKTC'yi Yunanistan tanımamıştır.

1.3. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Türkiye İçin Sonuçları

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye açısından çok ciddi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Uluslararası kamuoyuna bir yandan bu harekâtın yapılma sebeplerinin izah edilebilmesi için diplomatik girişimler arttırılırken, Türkiye'ye Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından yapılan askeri yardımının kesilmesi gündeme gelmiştir. Rum lobisine ilaveten Ermeni lobisinin o zamanki faaliyetleri ve baskıları sonucunda ABD'nde Türkiye'ye ambargo uygulanması fikri gündeme getirilmiş, bu fikir Amerikan Kongresi ve Senato'da oylanarak kabul edilmiş ve neticede Türkiye'ye silah ambargosu yürürlüğe girmiştir. Gerekçe olarak Türkiye'nin Kıbrıs'ta Amerikan silahlarını kullanmış olması gösterilmiştir. O zamanki ABD Başkanı Ford olup gelişen olaylarda *“Başkan Ford'un aksine tüm çabalarına karşın, 17-18 Aralık 1974'te Senato ve Temsilciler Meclisinde, Başkanın, 5 Şubat 1975 ten sonra, Türkiye'nin 1961 tarihli Dış Yardım Yasasına uygun hareket ettiğine karar verinceye ve bunu belgeleyinceye kadar Türkiye'ye silah ambargosu uygulaması kanunlaşmıştır. Bu karara karşı 9 Şubat 1975'te Türkiye Milli Savunma Bakanlığınca ABD'nin Türkiye'ye verdiği yardımın kesilmesi halinde Türkiye'deki Amerikan üslerinin kapatılabileceği uyarısı yapılmıştır. ... ABD Başkanı 10 Nisan 1975'te yaptığı “Dünyanın Durumu” konuşmasında, silâh ambargosu kararı nedeniyle Kongreyi yetkilerini aşmakla suçlamış, Senato 19 Mayıs'ta ambargoyu kaldırmış, ancak Temsilciler Meclisinin ambargo ısrarı devam etmiş, Kissinger 21 Mayıs'ta Ankara'ya gelerek, Demirel'den üsleri kapatmamasını istemiş, duruma bir çözüm bulunacağını vaadetmiştir. Ne var ki, muhalefetin baskısı üzerine Demirel hükümeti bir Bakanlar Kurulu kararıyla 25 Temmuz'da Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşmasını tek taraflı olarak feshetmiş ve Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerini durdurmuştur.”* (Arık, 2011: 20). Ambargo, Türkiye'ye ABD tarafından yapılan askeri yardımın yani silah hibesinin kesilmesini içermekteydi. Ambargo Şubat 1975'ten itibaren uygulanmaya başlanmış ve 1978 yılına kadar sürmüştür. 12 Eylül 1978 tarihinde ambargo tamamen kaldırılmış, ancak Türkiye ile Yunanistan arasındaki 10'a 7 yardım oranı hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs meselesinin AB ayağı da vardır. Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesi için Kıbrıs sorununun aşılması gerekmektedir. Böylece Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde gündemin ön sıralarında yer almaktadır

(Vatansever, 2010: 1487). 1981’de Yunanistan Avrupa Topluluğu (AT)’na girmiştir. Yunanistan önce AT’ye, sonrasında da AB’ye girdikten sonra Türkiye karşısında Kıbrıs kozunu hep öne çıkartarak kullanmak istemiştir. İki devlet arasında 1983 yılına gelindiğinde Limni krizi yaşanmıştır. 1996’da da iki ülke arasında Kardak krizi patlak vermiştir. Sonuçta Türk-Yunan ilişkilerinin uzun tarihinde tarafların aralarında pek çok ihtilaflar, gerginlikler yaşadıkları, çatışıp savaşlar yaptıkları görülmüştür.

1.4. Kıbrıs Sorununa Uluslararası Camiada Yaklaşımlar

Bu kısımda Kıbrıs sorununun çözümü için uluslararası camiada girişimler ve ilgili tarafların çözüm önerileri açıklanmaktadır.

1.4.1. İlgili Devletlerin Soruna Yaklaşımları

Kıbrıs sorunu ile ilişkili taraflar başta Yunanistan ve Türkiye olmak üzere diğer büyük devletler İngiltere ve ABD ve uluslararası ve bölgesel düzeyde arabuluculuk girişimleri ile BM ve AB’dir.

Türkiye ve Yunanistan iki komşu ülkedir. Kıta sahanlığı, hava sahası, karasuları ve adaların silahlandırılması çabaları ile Ege adaları sorunu ve Kıbrıs sorunu örneklerinde iki devletin bölgelerinde çatışan menfaatleri söz konusudur. Türkiye, Ege’deki karasularının genişliğinin 6’şar mil olduğunu savunurken Yunanistan 12 mil olduğunu iddia etmektedir. Bunlar, Yunanistan ile Türkiye arasındaki belli başlı çatışma konularını oluşturmaktadır. Kıbrıs sorununa da her iki taraf kendi menfaatleri penceresinden bir çözüm bulunmasını istemektedir. Yunanistan ile Türkiye arasında karşılıklı bir güvensizlik kendini belli etmektedir. Bunun kökleri iki devletin geçmiş tarihlerine uzanmaktadır (Sandıklı ve Kaya: 211). Diğer yanda Yunanlıların zaman zaman açık ettikleri ENOSİS yani Kıbrıs adasını Yunanistan’a bağlama hedefleri olduğu bilinmektedir. Kıbrıs sorununun çözümü için taraflar arasında yapılan müzakereler hep bu ENOSİS gölgesinde yapılmıştır (Yeni Şafak, 2017). Ayrıca son yıllarda özellikle Yunanistan’ın savunma politikası doğrultusunda Ege adalarını silahlandırma gayretleriyle ortaya çıkan güvenlik kaygıları ile GKRY’nin de devamlı negatif bir tutum ve tehlikeli oyunları

kaydedilmiştir. Bunun gibi faktörler ve tetikleyenler ile Yunanistan ile Türkiye'nin aralarında yaşadıkları başka sorunlar gibi Kıbrıs sorununa da çözüm bulunamamaktadır. Kıbrıs sorunu halen çözümsüz olarak durmaktadır (Vatansever, 2010: 1487).

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya üye iki ülke olması vesilesiyle ABD başından beri sorunla ilgili bir taraf olmuştur. ABD'de Rum ve Ermeni lobileri çok etkilidir. Rum ve Ermeni lobileri baskı yaparak Türkiye'ye askeri ambargo uygulanmasını sağlamıştır.

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeleri olmaları Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturamadığı gibi, AB'nin Yunanistan ve GKRY öncelikli taraflı politikaları ile de çözüme kavuşturulamamaktadır. Kıbrıs sorununun aşılması AB-NATO stratejik ortaklığı adına da önem taşımaktadır. AB tarafının, AB-NATO stratejik ortaklığının önündeki Kıbrıs sorununun aşılması için Türkiye ve GKRY'ye karşılıklı ödünlerde bulunulmasını tavsiye ettiği, ne var ki bu ödünlerin karşılıklı olarak verilmesinin çok zor olacağı, çünkü böyle bir durumda Türkiye'nin GKRY'yi Kıbrıs'ın meşru temsilcisi olarak tanımasının söz konusu olacağına dikkat çekilmektedir (Tangör, 2013: 92)

Kıbrıs sorununu böyle batılı devletler ve AB'nin Yunanistan ve GKRY taraflı ele alabilmelerinin altında tarihi bazı olaylar ile inanç ve kültür gibi faktörler yatmaktadır. Yunanistan ile Türkiye arasında geçmişte sıkça yaşanmış olan gerginlikler ve ihtilaflar iki devlet arasında güvensizlik ortamı yaratıp, taraflar birbirine şüphe ile yaklaşmaktadır. Bunun sonucunda Rum lobisinin Türkiye aleyhinde faaliyetleri zaman zaman görülebilmektedir. Ermeni lobisi de tarihteki sözde Ermeni soykırımını öne çıkartarak Türkiye'ye karşı hasmane tutum ve davranışlar göstermektedir. Hepsi Hıristiyan olan bu devletler ve diğer AB ülkelerinin Batılı kültür yapılanması sonucunda, kültür farklılığı nedeniyle de Türkiye'ye mesafeli durduğu ve onu anlayamadığı veya anlamaya çalışmadığı çoğu zaman görülmektedir. Böylece batılı devletler ve AB ülkeleri Yunanistan ile Türkiye arasında bir sorun ortaya çıktığında tarihi ve kültürel bağlarla Yunanistan'ın

tarafındaymış gibi gözükebilmektedir. Kıbrıs meselesinde de bu sıkça hissedilmektedir.

1.4.2. Birleşmiş Milletlerin Soruna Yaklaşımı

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla BM nezdinde çeşitli girişimler olmuştur. Böyle girişimlerin sonucunda BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, Kıbrıs Rum kesimi lideri III.Makarios ve Kıbrıs Türk kesimi lideri Rauf Denktaş'ın katıldığı taraflar arasındaki ilk müzakere 12 Şubat 1977 tarihinde Lefkoşa'da gerçekleşmiştir (Yeni Şafak, 2017). Yapılan bu ilk müzakerenin ertesi sene 1978'de taraflar arasında bir müzakere daha gerçekleştirilmiştir. İlkinden başlayarak bugüne kadar taraflar pek çok kez Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunması amacıyla bir araya gelmişler, fakat bu toplantılarda taraflar arasında krizler yaşanmıştır.

BM Genel Sekreteri'nin Kofi Annan olduğu zamanda hazırlanan bir çözüm planı (Annan Planı olarak bilinmektedir) ve bu plan etrafında tarafların yaptığı görüşmeler olmuştur. Kofi Annan, yoğun görüşme trafiği sonucunda hazırladığı barış planının ilk versiyonunu 11 Kasım 2002'de açıklamıştır (Yeni Şafak, 2017). O sırada bu çabalar uluslararası toplumun da desteğini kazanmıştır. Kofi Annan hazırlanan çözüm planını taraflara sunarak, taraflar arasında müzakereler yapılmıştır.

Şekil 7. BM Genel Sekreteri (Kofi Annan- ortadaki), Kıbrıs Cumhurbaşkanı Klerides (solda) ve Kıbrıslı Türkleri temsilen Rauf Denktaş (sağda) müzakereler için bir araya gelmişler (Yeni Şafak, 2017).

Annan Planı'na göre adada yaşayan Rumlar ve Türkler aynı gün yapılacak referandumlarla kendi kaderlerini belirleyecekti. Ayrıca hazırlanan bir harita üzerinde çizilen bir hat ile bu hattın güneyinde Kıbrıslı Rumların idaresinde bir bölge, diğer yanda hattın kuzeyinde Kıbrıslı Türklerin idare ettiği bir bölge, arada ise bir BM tampon bölgesi ile ayrıca Birleşik Krallık egemenlik alanları oluşturuluyordu (Research Gate, 2008-2017).

Şekil 8. Yetki sınırları ile Kıbrıs haritası -Harita üzerinde BM tarafından idare edilen tampon bölge, bu tampon bölgenin kuzeyinde Kıbrıslı Türklerin idaresindeki alan, tampon bölgenin güneyinde Rum kesiminin idaresindeki alan ve Birleşik Krallık egemenlik bölgesi görülmektedir- (Research Gate, 2008-2017).

Annan Planı, Türk ve Rum kesimleri halinde bölünmüş Kıbrıs Adası'nın bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini öneren BM planıydı (Yeni Şafak, 2017).

1.4.2.1. Annan Planı ve Yapılan Görüşmeler

Annan Planı, iki toplumlu tek devletten oluşacak bir çözümü sunmaktaydı (UN, 2004). Plan adada yaşayan Rum ve Türk halkların kendi kaderlerini kendi belirlemelerine imkan vermekteydi. Annan Planı etrafında taraflara bir harita da sunulmuştur (Şekil 9). Ancak önlerine konulan bu haritaya Kıbrıslı Türkler karşı çıkmıştır. Çünkü bu harita ile adanın %71,5'i Kıbrıslı Rumların idaresi ve kontrolünde olacaktı (Neophytou, 2006).

Şekil 9. Annan Planı doğrultusunda taraflara sunulan harita (cyrpiot.org.uk)

Son yıllara gelindiğinde, Kıbrıs sorunu üzerinde yapılan müzakerelerin 2015'te hız kazandığı görülmektedir. BM gözetiminde 15 Mayıs 2015'te yeniden başlayan müzakereler çerçevesinde yine İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan uluslararası konferans toplanmıştır. O zamanki BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun olup kendisi "Kıbrıs, dünyada uzun zamandır süregelen çatışmalara barışçıl yoldan müzakerelerle çözüm bulunacağına dair insanlara muazzam umut veriyor." demiştir (Yeni Şafak, 2017). Bu konferansta taraflar bir araya gelerek müzakere konularını görüşmüşler, konferansın son gününde de kendi Kıbrıs haritalarını sunmuşlardır. Bu haritaların, iki tarafın harita uzmanlarının kontrollerinin ardından BM'nin çelik kasasına alınarak kilitlendiği bildirilmektedir (En Son Haber, 2017).

Şekil 10. Güney Kıbrıs tarafının çizdiği ve kasaya konulan harita (En Son Haber, 2017).

Rumların Kıbrıs haritasından görüldüğü gibi, adada coğrafyalarını ve nüfuslarını arttırmak peşindedirler.

1.4.3. AB'nin Soruna Yaklaşımı

AB tarafında Kıbrıs adası yayılmalarının bir halkası olarak görülerek önem kazanmaktadır. Bir senaryoya göre, Annan Planı etrafında adanın her iki kesiminde aynı gün yapılacak referandumlarla ada halkları kendi kaderlerini kendileri belirleyecekti, ama arka tarafta başka hesaplar yapılmaktaydı. Şöyle ki; adada KC adında sözde bir devlet kurularak, adadaki Türk toplumunun da bu devletin içine katılarak bir AB genişlemesinin o zamanlar sahneye konulmak istendiği ileri sürülmektedir.

Kıbrıs sorunu ile ilgili AB politikalarının doğal olarak Yunanistan ve GKRY lehinde oluşturulduğu ve geliştiği gözlenmektedir. Yunanistan ve GKRY'nin bugün AB üyesi olmaları birliğin onlarla ilgili aldığı kararlarda gözetilmekte ve etkili olmaktadır. Avrupa Birliği'nin böylelikle soruna yaklaşım şekli Türkiye açısından önem arz etmektedir. Kıbrıs sorununa çözüm adı altında Türkiye'den tavizler

koparılmaya çalışıldığı görülmekte ve sorunun çözümü için fedakârlığın daha çoğu Türk tarafından beklenmektedir. Bu durum Türkiye-AB ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir.

Kıbrıs sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan tarihteki en önemli sorunlardan biridir. Sorunla ilgili tarafların adada iki tarafı da mutlu edecek yapıcı bir çözümü ortaya koyamamaları neticesinde bu sorun mevcudiyetini ve etkilerini sürdürmektedir. AB'nin Mayıs 2004'te GKRY'ni adayı temsilen birliğe katması sorunu daha da işin içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Önce Yunanistan, sonra adayı temsilen GKRY AB'ye tam üye olarak katılmıştır (Tangör, 2013: 87). Bu durumda Kıbrıs sorununa çözüm bulunması temelli zorlaşmıştır. AB'ne üyelikleri ile Yunanistan ve GKRY Kıbrıs kozunu Türkiye karşısında rahatça kullanmaktadır. Türkiye ise adada iki toplumun da üzerinde uzlaşabilecekleri, her iki toplumun menfaatleri düşünülüp gözetilecek bir çözüm önerisini her platformda ve her fırsatta yenilemektedir.

Türkiye ve Yunanistan bugün iki NATO üyesi ülkedir. Yunanistan AB'ye tam üye olarak kabul edilmiş iken, Türkiye için bu süreç devam etmektedir ve ülkenin bu hedefine ulaşma çabaları karşısında Yunanistan'ın AB nezdinde sık sık engellemeleri ile karşılaştığı görülmektedir. Kıbrıs meselesi de en önemli engeli oluşturmaktadır. Çok zaman öncesinden başlayarak, AB'ye tam üyelik sürecindeki Türkiye'nin önüne Kıbrıs sorununun çözümü için birliğin arzu ettiği yönde katkı yapmasını içeren isteklerini koymaktadırlar. Böylelikle Kıbrıs sorunu çözülmeden önce Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak katılımı mümkün görünmemektedir.

Yunanistan ile Türkiye arasında Kıbrıs adası dahil geçmişte pek çok sorun yaşanmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki böyle sorunların çözüme kavuşturulması iki ülke açısından olduğu kadar, güvenlik işbirliği kaygıları ile NATO ve genişleme çabasındaki AB açısından da çok önem taşımaktadır.

Buraya kadar Türkiye'nin yakın tarihinde ortaya çıkan, çözümsüz bir sorun olmaya devam eden "Kıbrıs sorunu" nun ortaya çıkışı, gelişimi ve Türkiye açısından

birtakım sonuçları açıklanmıştır. Bir sonraki bölümde ise Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB ile ilişkilerindeki etkileri ele alınmaktadır.

2. KIBRIS SORUNUNUN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Bu bölümde, başlangıcından günümüze kadarki süreçte Kıbrıs sorununun Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere etkisi araştırılmaktadır.

2.1. Türkiye-AB İlişkilerinde Bir Açmaz: Kıbrıs Sorunu

Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bazı tarihler, ilk resmi başvurunun yapıldığı 1959 yılı, Ortaklık (Ankara) Anlaşmasının imzalandığı 1963 yılı, Katma Protokol imzalanan 1970 yılı, tam üyelik başvurusunun yapıldığı 1987 yılı ve taraflar arasında Gümrük Birliği anlaşmasının yapıldığı 1996 yılı olmuştur.

Türkiye-AB ilişkileri 1959'da başlamıştır. 1995 yılının sonunda Gümrük Birliği anlaşması imzalanmıştır. Böylece Türkiye, AB'nin beşinci genişleme dalgasına katılmış olmuştur. Gümrük Birliği anlaşması AB'nin Türkiye politikasının ilk ayağını oluşturmuştur. Ancak bu dönemde AB Türkiye konusunda kararlı davranmamış, nitekim 1997 sonunda yapılan Lüksemburg Zirvesi sonucunda 10 ülke aday ülke olarak ilan edilirken, Türkiye bunların dışında bırakılmıştır. AB, Lüksemburg Zirvesi'yle Helsinki Zirvesi arasında, Türkiye'yi nereye oturtacağını belirlemiştir. Bu süre zarfında AB ülkeleri Türkiye ile olan sorunların çözümünde ilerleme kaydedememişler, ilişkiler askıya alınmıştır.

Türkiye-AB ilişkilerinde kimi zaman böyle kopmalar yaşanmış, ancak geçen zaman ile sorunlar aşılabilmektedir. Geçmişte Türkiye ile AB arasında birçok sorun yaşanmıştır. AB üyesi olan Yunanistan da bir yandan bunu Türkiye'ye karşı kullanmaya çalışmıştır. Örneğin Yunanistan Ege'deki ihtilafları AB-Türkiye ilişkileri kapsamına dahil etmeye çalışmıştır (Sandıklı ve Kaya: 221). Türkiye'yi kendisi için bir tehdit olarak algılayan Yunanistan silahlanmaya aşırı bütçe ayırmaktadır. Ege'deki Yunan adalarını silahlandırmaktadır. Kıbrıs sorunu da Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere bir açmazdır. Bu sorun son yıllarda özellikle Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde gündemin ön sıralarında yerini almıştır (Vatansever, 2010: 1487). Dolayısıyla Kıbrıs sorununun tarafları adada yaşayan Türkler ve Rumlar, Yunanistan, Türkiye, İngiltere, ABD ile birlikte AB ülkeleridir. Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun 6.10.2004 tarihinde yayınladığı Türkiye'nin katılım yönünde

ilerlemesi hakkındaki 2004 Yılı Düzenli Raporu'nda da belirtildiği gibi Kıbrıs, 1999'dan bu yana AB-Türkiye ilişkilerinde hakim konuyu oluşturmuştur (AB, 2004: 43).

Türkiye uzun yıllardır AB'ye tam  ye olmak isteyen ve bu hedef doğrultusunda çabalar gösteren bir ülkedir. AB'ye tam  ye olarak katılabilmesi için, diğer istekli ülkelerden istendiği gibi, Türkiye'den de Birlik tarafından birtakım siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatına uyumlanma ile ilgili önceden belirlenmiş kriterleri sağlaması beklenmektedir. Türkiye'nin bu kriterleri ne kadar sağladığına belli zamanlarda bakılarak, uyumlanma raporları düzenlenmektedir. Türkiye'nin sağlaması gereken politik kriterler içinde Kıbrıs sorunu da yer almaktadır.

Türkiye, Birlik tarafından tam üyelik için önüne konulan şartları bir yandan sağlamaya çalışırken, bazı kriterleri sağlamakta zorluk çektiği görülmüştür. Bunlar özellikle kriterlerin siyasi ayağını oluşturanlardır. Ülkede demokrasinin işletilmesi, hukukun üstünlüğünün, insan hakları ve temel özgürlüklerin sağlanması gibi. Türkiye'den Kıbrıs sorununa ilişkin birtakım isteklerde de bulunmaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs sorununa yönelik çözümlerinin AB'nin istediği şartlarda olması beklenmektedir. Bu konu geçmişte zaman zaman Türkiye-AB ilişkilerinin kesilmesine neden olmuştur. Böylece Kıbrıs sorunu, Türkiye-AB ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir.

2.2. AB'nin Kıbrıs Sorununa  z m Arayışları

AB çatısı altında da Kıbrıs sorununa bir çözüm arayışları olmuştur. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs adasına ilişkin politikaları, başlangıcından beri adanın tek bir devlet olarak görülmesi ile adanın tek bir devlet olarak AB  ye ülkeleri arasında olması yönünde olmuştur (Maral, 2014: 58). AB, Kıbrıs adasını kendi genişleme politikası içinde tasarlamaktadır.

AB nezdinde bu çabalar da Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasını şimdiye kadar sağlayamamıştır.  z m  retilmemesinin başlıca nedenleri şunlardır;

- Yunanistan ve GKRY, hali hazırda AB üyesidirler. Yunanistan'ın 1981 yılında birliğe üyeliği kabul edilmiştir. Uluslararası antlaşmaların tescil ederek kurduğu hukuki statü Rumlara tek başlarına Kıbrıs'ı temsil etme yetkisi tanımamasına rağmen GKRY 1990'da Kıbrıs'ın tamamı adına AB'ye başvurmuş, başvurusu AB tarafından kabul edilerek 2004 yılında da birliğe katılmıştır (Mor, 2008: 983). Dolayısıyla AB bu ülkelerle ilgili alacağı tüm kararlarda üyeleri olmaları nedeniyle onların menfaatlerini öncelikle gözetecektir.

- Sorunun çözümü için Türkiye tarafından ödünler koparılmaya çalışılmaktadır.

- Fedakârlığın daha büyüğünü Türk tarafının yapması gerekmektedir.

GKRY, Birliğe katılmak için başvurduktan sonra, bunun gerçekleşmesi için Türkiye'deki o zamanki siyasal irade ve yönetim zafiyetinden faydalanarak Yunanistan ve AB Gümrük Birliğini Rum müracaatının sonuçlandırılmasına dair rezerv ve itirazlardan vazgeçilmesi şartına bağlamıştır. Bu tarihten itibaren, devamlı olarak Türkiye'nin AB'ye yakınlaşmaya çalıştıkça Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak pozisyon ve mevzi kaybetmek zorunda kaldığı ve böylelikle Yunanistan ve AB'nin sistematik bir şekilde Kıbrıs sorununu, Türkiye'nin AB ile ilişkilerine endekslediği söylenmektedir (Mor, 2008: 983). Sonuçta Güney Kıbrıs'ın AB'ye katılması sonrasında Kıbrıs sorunu Türkiye-AB ilişkilerindeki başlıca belirleyen olmuştur (Özcan, 2008: 80). Mayıs 2004'te GKRY adayı temsilen AB'ye alınmıştır. Bu vakitten sonra ada sorununa çözüm bulunması iyice zorlaşmıştır. Bir yandan Yunanistan ile GKRY Kıbrıs kozunu AB'de devamlı kullanmaktadırlar. Kıbrıs meselesinin çözümü için AB tarafının tavsiyesi iki tarafa da karşılıklı olarak ödünler vermeleri yönünde olurken, bu durumda Türkiye'nin GKRY'yi adanın meşru temsilcisi olarak tanınması gerekecektir ki bu Türkiye için kabul edilemezdir (Tangör, 2013: 92). Böylece ada sorununa çözüm bulunması zorlaşmaktadır.

2.3. Türkiye'nin AB'ye Tam Üyelik Sürecinde AB Tarafından Önüne Konulan Şartlar ve Kıbrıs Sorunu'na İlişkin Beklentiler

Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde geçmişte taraflar arasında yapılan görüşmelerde ülkenin demokrasi açığı, hukukun üstünlüğü, insan hakları,

özgürlükler sorunu gibi önem verilen politik konularla birlikte gündemin ön sıralarında karşısına getirilmiştir (Vatansever, 2010: 1487). Kıbrıs ve Türkiye-AB karşılıklı ilişkileri, Türkiye'nin Birliğe katılması ile ilişkilenen dokümanlar vasıtasıyla resmîyet kazanmaktadır (Özcan, 2008: 78).

Avrupa Birliği'nin çözüm yaklaşımı altında 1980-1990 yılları arasında tüm çabalara ve yapılan müzakerelere karşın Kıbrıs sorununa çözüm bulunamamıştır. AB'nin 1990'lı yıllardan sonra ise Kıbrıs konusundaki politikalarını önemli oranda değiştirdiği, Kıbrıs meselesini daha çok gündeminde tutarak, kendi genişleme sürecinde Kıbrıs'tan yararlanmak istediği bildirilmektedir (Maral, 2014: 55).

BM çatısı altında gösterilen çabaların Kıbrıs sorununu çözmede yetersiz kalması üzerine, kendi menfaatlerini de düşünmekte olan AB'nin sorunla ilgili politikalarını değiştirerek, sorunun çözümünde daha aktif rol almak istediği görülmüştür. AB'nin Kıbrıs sorununa 1990 ile 1992 yılları arasında ve dolayısıyla o yıllarda Türkiye'ye yaklaşımıyla ilgili şunlar söylenmektedir; *“Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletlerin yıllardır Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin yaptığı görüşmelerdeki çözümsüzlüğü ortadan kaldırmak amacıyla, 1990 ve 1992 yılları arasında Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin daha aktif; ancak kural koyan bir konuma geçmek istediğini gösteren bazı girişimlerde bulunmuştur. Avrupa Birliği özellikle bu yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin olumlu olarak devamının sürdürülebilmesi ve olası bir üyelik durumunda ise Türkiye'nin Kıbrıs sorununa olan çözümlerdeki katkısının ne oranda olduğuna bakılacağı yönünde bir tavır içerisine girmiştir. Yani Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa yönelik çözümlerinin Avrupa Birliğinin istediği şartlarda olması durumunda, ileride oluşabilecek olası bir üyelik başvurusunda Türkiye açısından olumlu bir puan olacağı izlenimi vermektedir.”* (Maral, 2014: 59).

22 Haziran 1993'de Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da düzenlenen AB zirvesinde, Avrupa Konseyi Kopenhag Kriterleri olarak bilinen bir takım kriterleri belirlemek suretiyle Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe giriş şartlarını belirlemiştir.

Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Genişleme S¼reci (Akbulut, 2017).

Birinci Genişleme (1973)	İkinci Genişleme (1981)	¼¼nc¼ Genişleme (1986)	D¼rd¼nc¼ Genişleme (1995)	Beşinci ve En B¼y¼k Genişleme (1 Mayıs 2004)
İngiltere İrlanda Danimarka	Yunanistan	İspanya, Portekiz	İsveç, Avusturya, Finlandiya	Macaristan Litvanya Çek Cum. Polonya Slovakya Slovenya Estonya Letonya GKRY Malta

Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanabilmektedir. Bu üç gruptaki kriterler AB'nin birliğe tam üyelik için belirlediği kıstaslardı. Birliğe tam üye olarak katılmak isteyen devletlerden belirlediği bu kriterleri zaman içerisinde sağlamalarını istemektedir. Siyasi kriterler içinde demokrasiyi, hukukun üst¼nl¼đ¼n¼, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların tesis edilmesi yer almaktaydı.

Tablo 4. Kopenhag Kriterleri (Akbulut, 2017).

SİYASİ KRİTERLER	- Demokrasi, - Hukukun üst¼nl¼đ¼ - İnsan haklarına saygı
EKONOMİK KRİTERLER	- İşleyen bir Pazar ekonomisi, - AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı çıkabilme kapasitesi
TOPLULUK MÜKTESEBATININ KABUL¼ KRİTERİ	Aday ülkenin, AB m¼ktesebatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesi

Türkiye ile AB arasında yapılan görüşmeler Türkiye'nin Kopenhag zirvesinde belirlenen siyasi, ekonomik ve topluluk müktesebatının kabulü kriterlerinden, siyasi kriterleri yeterince karşılaması temelinde başlamıştır. Bu kriterler içinde Kıbrıs da yer almaktaydı. Kıbrıs sorununa ilişkin Türkiye'den beklentiler; Türkiye'nin BM çerçevesi içinde Kıbrıs probleminin kapsamlı bir anlaşmasına ulaşmak için çabalara ve Birliğin kurulduğu prensipler doğrultusunda, bir kapsamlı anlaşma için uygun bir iklim katkının basamaklarını içeren ve Kıbrıs Cumhuriyeti dahil olmak üzere Türkiye ile AB Üye Devletleri arasında karşılıklı ilişkilerin normalleştirilmesinde ilerlemeyi içeren çabalara desteğini sürdürmesi yönündeydi (Erçin, 2008: 151, 153).

Avrupa Komisyonu 1997'de Agenda 2000 ("Gündem 2000") adında bir rapor yayınlamıştır. Gündem 2000'in içeriği AB'nin orta ve doğu Avrupa ülkelerini içeren genişlemeye hazırlanma politikasını kapsıyordu. Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine dair AB Komisyonu'nun önerilerine yer verilen Gündem 2000 raporunda Türkiye'nin tam üyelik ehliyeti ve Avrupalılık istidadı (European vocation) sıkça vurgulanan iki kavram olmuştur. Komisyon bu bildirin Türkiye'nin tam üyeliğine bir alternatif oluşturmadığına dikkat çekmiş ve Türkiye'nin adaylığının diğer ülkelerde uygulanan aynı kriterler çerçevesinde eşit şartlarda değerlendirileceğini açıklamıştır. Sözü edilen Raporda Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi, aşağıda açıklanan konularda siyasi ilerleme kaydedilmesi ile ilişkilendirilmiştir:

- Yunanistan ile ilişkilerin iyileştirilmesi.
- Uluslararası hukuk ilkelerine uyulması
- İnsan haklarının uluslararası platformda kabul edilebilir düzeye getirilmesi.
- Özellikle terörizm ile mücadelelerde insan hakları ve hukuk devleti kurallarına uyulması.
- Ve Kıbrıs konusunda adil ve kalıcı bir çözüm için Türkiye'nin BM kararları çerçevesinde çaba göstermesi (Tansel, 2004: 20).

Bu içeriğiyle bu Rapor, o zamanlar Türkiye'nin hoşuna gitmemiş, bu gelişmeyle birlikte Türkiye AB nezdinde yoğun temaslarda bulunarak raporun onaylanıp kesinleşmesi Lüksemburg Zirvesinden önce kendi beklentilerinin de raporda yer almasını sağlamaya çalışmıştır.

Lüksemburg Zirvesi 16-18 Aralık 1997 tarihinde gerçekleşmiştir. Lüksemburg Zirvesi Türkiye için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur (Amerika'nın Sesi Radyosu, 1997: 1). Türkiye, bu zirvede aday ülkelerin dışında bırakılmıştır.

Avrupa Birliği Türkiye'yi Kıbrıs'ı işgal eden bir ülke olarak görmekteydi. Dolayısıyla Kuzey Kıbrıs'ta kurulan bağımsız cumhuriyeti tanımamıştı. Türkiye ve KKTC tarafı ise AB'nin Kıbrıs ile katılım müzakereleri başlatma kararını tarihsel bir hata olarak görüyor ve kınıyordu. Adada atılacak böyle adımların Türkiye ile KKTC arasında bütünleşme sürecini hızlandıracağı belirtiliyordu. Nitekim gelişmeler de o yöndeydi. Komisyon Türkiye'nin aldığı tedbirlerin uluslararası hukuk ile bağdaşmadığı görüşündeydi. Yine Komisyon görüşüne göre BM nezdinde iyi niyetle yapılan girişimlerin iki tarafça desteklenmesi gerekmektedir. BM tarafından ortaya konulan, Kıbrıs'ta iki bölge ve iki toplumlu bir federasyon kurulmasına dayanan kararlarının hayata geçirilmesi için Türkiye'nin KKTC ile özel ilişkisini kullanması gerektiğine inanılmaktaydı (AB, 1998: 17).

1998'de Avrupa Komisyonu tarafından bir İlerleme Raporu yayınlanmıştır. Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesi üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs sorunu ile ilgili Tablo 5'ten görülen değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 5. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs Sorunu ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 1998: 17).

“Türkiye, 1974'ten beri Kuzey Kıbrıs'ı işgal altında tutmakta ve yaklaşık olarak 35.000 kişilik bir ordu bulundurmaktadır. 1983 yılında, adanın bu kesimi, bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ilan etti. Türkiye dışında, uluslararası toplum bu devleti tanımamıştır. Muhtelif BM kararları, Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgalini ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran antlaşmalara aykırı olarak işgal altındaki kesimde bir “bağımsız cumhuriyetin” tek taraflı ilanını kınamış ve mevcut durumun kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.

27 Ocak 1997 tarihinde, Denktaş ve Cumhurbaşkanı Demirel, kuzey Kıbrıs'ın kademeli olarak Türkiye ile bütünleşmesi hakkında bir ortak açıklama yaptılar. Bu açıklama, Avrupa Birliği'nin Kıbrıs ile katılım müzakereleri başlatma kararını “tarihsel bir hata” olarak kınıyordu ve “AB'ye tek taraflı üyelik yolunda Rum Yönetimi tarafından atılan her adımın KKTC ve Türkiye arasındaki bütünleşme sürecini hızlandıracağını” belirtiyordu. Temmuz ayında, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs, ekonomik ve malî bütünleşme, güvenlik, savunma ve dış politika alanlarında kısmî bütünleşme sağlamak için gerekli tedbirleri oluşturmakla görevli bir Ortaklık Konseyi kuran bir Ortaklık Anlaşması imzaladılar.

Komisyon Türkiye tarafından alınan tedbirlerin, Avrupa Birliği'nin onayladığı ilgili BM kararlarında ifadesini bulan uluslararası hukuk ile bağdaşmadığı görüşündedir. Komisyon, BM Güvenlik Konseyi'nin ve Avrupa Birliği'nin tam desteğiyle BM Genel Sekreteri tarafından yürütülen iyi niyet misyonusunun ilgili tüm taraflarca aktif şekilde desteklenmesi gerektiğine inanmaya devam etmektedir.

Komisyon, Kıbrıs Türk toplumunun garantörü olarak Türkiye'nin, esas olarak iki bölge ve iki toplumlu bir federasyon kurulmasına dayanan ilgili BM kararlarına uygun biçimde Kıbrıs sorununa adil ve hakça bir çözüm bulunması için özel ilişkisini kullanması gerektiğine inanmaktadır.”

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi toplanmıştır. Türk-Yunan ilişkilerindeki yumuşamanın ilk somut sonucu bu zirvede alınmıştır. Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Türkiye'nin aday ülkeler arasında sayıldığı AB Konseyi'nin zirve bildirisi bir uzlaşma metni olarak ortaya çıkmıştır. Bildirinin 4., 9. ve 12. paragrafları Türkiye'yi yakından ilgilendirmekteydi. Bununla birlikte Türkiye'nin o sırada Ege ve Kıbrıs sorunu etrafında birtakım çekinceleri vardı. Türkiye'nin bu çekinceleri ile ilgili şunlar söylenmektedir; *“Türkiye'nin bildiriye ilişkin kaygıları giderilmiş değildir. Ege ve Kıbrıs konularında acele verilecek bir ödünün bedelinin daha sonra ödenmesi kaygısı Ecevit başbakanlığındaki koalisyon hükümeti üyelerinden bazılarını çekingen davranmaya itiyordu. Üç konuda Brüksel'den yazılı bir güvence istenmesi gündeme geldi”: 1. Adaylar arasındaki uyuşmazlıkların genel olarak 2004 yılı sonuna kadar Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi bir zorunluluk mudur? 2. Kıbrıs'la ilgili görüşmeler sürerken Güney Kıbrıs AB'ye tam üye olarak alınacak mıdır? 3. Ege'deki sorunların çözümü Türkiye ile AB arasında üyelik müzakerelerinin başlama ı için bir önkoşul mudur? AB'nin verdiği sözleri yerine getirmeyeceği inancı böyle bir yazılı güvenceyi zorunlu kılıyordu. Türkiye'nin ancak bu koşullarda aday üyeliğe olumlu bakabileceği Brüksel'e duyurulunca, AB Türkiye'nin isteğine olumlu yanıt verdi. 10 Aralık akşamı Helsinki Zirvesi'nde alınan kararı açıklamak üzere AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana ve AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri Günter Verheugen, Finlandiya Başbakanı Paavo Lipponen'in AB Dönem Başkanı sıfatıyla yazdığı mektupla birlikte Ankara'ya geldiler. Türkiye'nin 4, 9 ve 12. maddelere ilişkin endişelerini gidermek üzere kaleme alınan mektupta 12 "AB Konseyi'nde taslak metin tartışılırken, 12. maddede Kopenhag ölçütlerine bir ilave yapılmadığını, 4 ve 9(a) maddelerine atıfta bulunmasını, tam üyelik ölçütleri ile değil, siyasi diyalogla bağlantılı olduğunu söyledim. Buna hiçbir itiraz olmadı. Katılma ortaklığı Konsey'in bugünkü kararları çerçevesinde çizilecektir." denilerek, Ege ve Kıbrıs sorunlarının çözümünün Türkiye'nin tam üyeliğinin önkoşulu olmadığı bir kez daha en yetkili ağızdan teyit ediliyordu.” (Fırat, 2004: 53-56). Her ne kadar Helsinki'de yapılan zirvede Kıbrıs sorununun çözülmesinin AB üyeliği için bir önkoşul olmadığı belirtilmişse de, AB çatısı altında birleşmiş ve sorunsuz bir Kıbrıs'ın birliğe üye olması umudu AB'den yetkililerce dile getirilmekteydi (Tansel, 2004: 42).*

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı karara bağlanmış, on beş AB üyesi devlet Türkiye'nin adaylığını onaylamıştır. Sonuçta Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır. Bunda o sıralar Almanya'nın dönemi başkanı olmasının etkisi vardı. Hıristiyan Demokrat'ların yerini alan yeni Alman hükümeti yeni bir Türkiye politikası ile ilk defa bütünlüğü olan bir Türkiye politikası oluşturmuştu. Türkiye Fransa'nın da ciddi desteğini almıştı. Helsinki Zirvesi'nin önemi AB'nin tarihinde ilk defa bir Türkiye perspektifi ya da Türkiye politikasını üretmiş olmasından gelmektedir. Türkiye'nin Helsinki Zirvesi sonunda aday ülkeler arasında yerini alması kendisi için büyük bir fırsattı. Fakat diğer aday ülkelerin olduğu gibi Türkiye'nin de Kopenhag Kriterlerine uyması istenmekteydi. Buna göre Türkiye demokrasisini güçlendirmek, insan haklarına daha fazla önem vermek ve Türkiye'deki azınlıkların haklarının çiğnenmesini önlemek zorundaydı. Türkiye AB ekonomisi ile de uyumlanmalıydı. Aranılan bu kriterler tam üyelik sürecinin ilkelerini oluşturmaktaydı. Türkiye o zamanlar bu gerekleri yerine getirememiş, Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler olgunluğa ulaşamamıştır. Bu süreçte Türkiye'nin bazı iç problemleri ve Kıbrıs sorunu gibi sorunlar AB ile ilişkilerin gerilemesine, kimi zaman da kopmalara neden olmuştur. Türkiye'de yapılan 18 Nisan 1999 seçimleri sonrasında ise AB ile ilişkilerde olumlu gelişmeler olmuştur. Türkiye'nin Yunanistan ile var olan mevcut sorunlarının AB içerisinde konuşularak halledilmesi ile bölgede huzur ve istikrarın sağlanması ümidi doğmuştur. AB, Türkiye'yi içine almakla bölgeye huzur ve istikrar geleceğini düşünmeye başlamıştır. Helsinki Zirvesi bu şartlar altında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde aday ülke olarak kabul edilmesi, ülke adına çok büyük bir gelişmeydi. AB'ye aday olduktan itibaren Türkiye'de geçiş dönemine girilmiştir. Bir yandan da Kıbrıs'ta dolaylı görüşmelere başlanmıştır.

Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından 1999, 2000, 2001 ve 2002 yıllarında da İlerleme Raporları düzenlenmiştir. Komisyonun 1999 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile ilgili Tablo 6'dan görülen değerlendirmelere yer verilmiştir. Düzenlenen Rapor'a göre taraflar arasında görüşmelerin tekrar başlaması için BM nezdinde girişimler olmuştur. Rapor'da Türkiye ile KKTC arasında en yüksek düzeyde bütünleşmeye yönelik ilişkilere tekrar dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin soruna

kapsamlı bir çözüm bulunması için aktif ve yapıcı bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Düzenlenen Rapor'a göre Türkiye en azından iki tarafın bir araya getirilmesinde güçlü bir irade gösterebilirdi (AB, 1999: 15).

Tablo 6. 1999 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 1999: 15-16).

“Son Düzenli Rapor’dan bu yana, BM Genel Sekreteri ve Kıbrıs’taki temsilcisi, doğrudan görüşmelerin tekrar başlaması için bir temel bulmak amacıyla, iki Kıbrıslı lider ile ayrı toplantılar sürecine devam etmişlerdir.

BM gayretlerini takviye etmek için, G-8 Devlet Başkanları Zirvesi 21 Haziran 1999’da “ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak BM Genel Sekreteri’ne, iki tarafın liderlerini 1999 sonbaharında görüşmelere davet etmesi için telkinde bulunmaya” karar vermiştir. Sonuç bildirgesinde, her iki tarafın ön-şart öne sürmemeleri, tüm konuları masaya yatırmaları, bir anlaşmaya varılıncaya kadar iyi niyetle müzakere etmeleri ve ilgili BM kararlarını ve anlaşmaları tam olarak dikkate almaları gerektiği de belirtiliyordu.

29 Haziran’daki 1250 sayılı karar ile, Güvenlik Konseyi, BM Genel Sekreteri’nden, Kıbrıs Rum ve Türk liderlerini sonbaharda görüşmeler yapmaya davet etmesini istemektedir. Güvenlik Konseyi, ayrıca, askerî makamlar da dahil olmak üzere Kıbrıs’taki iki tarafı, Kıbrıs’ta bu görüşmeler için zemin hazırlayacak olan olumlu bir iklim yaratmak üzere Genel Sekreter ve onun özel temsilcisi ile birlikte yapıcı şekilde çalışmaya davet etmektedir.

Bay Denktaş ve Bay Ecevit tarafından yayınlanan 20 Temmuz 1999 tarihli Ortak Bildirge’nin gösterdiği gibi, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs, aralarındaki ilişkileri “en yüksek düzeyde bütünleşme hedefiyle uyumlu olarak” geliştirmeyi öngörmektedirler.

Bir garantör ülke olarak Türkiye, G8’in davetiyle başlatılan BM süreci çerçevesinde iki tarafı bir araya getirmek için güçlü taahhüt

göstermelidir. Türkiye, tüm tarafların meşru çıkarlarını dikkate alan kapsamlı bir çözüme varmak için bu çerçevede aktif ve yapıcı bir rol oynayabilir.

1996 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kuzey Kıbrıs'taki emlakına erişim imkanından mahrum edilmiş olan bir Kıbrıslı Rum kadının (Bayan Loizidou) davasında Türkiye aleyhine bir karar aldı. Temmuz 1998'de aldığı ikinci bir kararla, Mahkeme, davacı lehine parasal tazminat hükmetti ve tazminatı ödemesi için Türkiye'ye Ekim 1998'e kadar süre tanıdı. Türkiye bugüne kadar, söz konusu arazinin Türkiye'de değil KKTC'de bulunduğu gerekçesiyle, Mahkeme'nin kararına uymamıştır. Nisan 1999'da, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Başkanı, Türkiye'nin Mahkeme tarafından belirlenen tazminatı ödemekle yükümlü olduğunu hatırlatmıştır.

Son düzenli rapordan bu yana, özellikle Türkiye'ye karşı Kıbrıs devletlerarası davası bağlamında (başvuru no: 25781/94), Kuzey Kıbrıs'taki durumla ilgili başka hususlar da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne intikal etmiştir.”

Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesi üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs ile ilgili Tablo 7'den görülen değerlendirmelerde bulunulmuştur. Düzenlenen Rapor'a göre gelecekte özlü dolaysız müzakereler için zemin hazırlamak amacını taşıyan, BM Güvenlik Konseyi Kararı çerçevesinde taraflar arasında birinci tur “dolaylı görüşmeler” 3 Aralık 1999 tarihinde New York'ta başlamıştır. Bu başlangıcı, o zamanda AB memnuniyetle karşılamış ve bu süreci destekleyeceğini ifade etmiştir. Bu birinci tur dolaylı görüşmeleri, 2000 yılı içinde tertip edilen ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü takip etmiştir. Bu dördüncü tur ile birlikte taraflar özlü tartışmalara girmiştir. Bu gelişme, ileriye doğru niteliksel bir adım olarak yorumlanmıştır. Tarafların masada konuştukları 4 temel konuyu toprak, mülkiyet, güvenlik ve anayasa oluşturmuş, bu konular fikir düzleminde tartışılmıştır. Rapor'da Türkiye'nin bir garantör devlet olarak BM nezdinde soruna kapsamlı bir çözüm

bulunması için her gayreti göstermesi gerektiği yinelenmiştir. Haziran ayında önemli bir gelişme, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP)'nün yetkisinin uzatılması konusunda yaşanmış, bu gelişme adanın Türk tarafında gerileme yol açmıştır (AB, 2000: 16).

Tablo 7. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 2000: 16).

“BM Güvenlik Konseyi Kararı çerçevesinde, birinci tur “dolaylı görüşmeler” 3 Aralık 1999 tarihinde New York'ta başladı. Birinci tur, Kıbrıs sorunu üzerine gelecekte özlü dolaysız müzakereler için zemin hazırlama amacıyla düzenlendi.

Helsinki'de 10 ve 11 Aralık 1999 tarihlerinde yaptığı toplantıda Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık'ta New York'ta Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması amacına yönelik görüşmelerin başlatılmasını memnuniyetle karşıladı ve BM Genel Sekreteri'nin süreci başarılı bir sonuca bağlama çabaları için güçlü desteğini ifade etti. Cenevre'de 2000 yılının Şubat ve Temmuz aylarında, özlü konulara ilişkin anlamlı bir görüşme olmaksızın, ikinci ve üçüncü tur dolaylı müzakereler yapıldı. Eylül ayında New York'ta dördüncü bir tur düzenlendi. BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Danışmanı de Soto, bu turda iki tarafın özlü tartışmaya girdiklerini bildirdi ve bunu “İleriye doğru niteliksel bir adım” olarak tanımladı. Masaya, dört temel konu olan toprak, mülkiyet, güvenlik ve anayasa konularında fikirler koymuş olduğunu söyledi, fakat bu fikirlerin bu aşamada resmi teklifler olmadığını vurguladı. Bundan sonraki görüşme turunun Cenevre'de Kasım ayı başında yapılması öngörülmüştür. Türkiye, bir garantör olarak, Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler himayesi altında kapsamlı bir çözüm bulunması için her gayreti göstermeye devam etmelidir.

Haziran ayında, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (UNFICYP) yetkisinin uzatılması konusu etrafında gerilimler doğdu.

Kıbrıs Türk liderliği, UNFICYP'in kuzeydeki varlığı üzerine daha kısıtlayıcı şartlar koydu. Ayrıca, Türk birlikleri, dört Kıbrıslı Rum ailenin yaşadığı bir köyün bulunduğu tampon bölgenin bir noktasında küçük bir ilerleme yaptılar. Bu hareket, BM Genel Sekreteri'nin protestoları dahil bir dizi protestoya yol açtı.

Türkiye'nin, kuzeydeki mülküne gitmesine engel olarak, Loizidou adlı bir Kıbrıslı Rum'un haklarını sürekli olarak ihlal etmiş olduğu yolunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği karar gereğince, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Temmuz 2000'de bu konuda ikinci bir Ara Karar kabul etti. Bu ara kararda, Bakanlar Komitesi, "bir yüksek âkit tarafın Mahkeme'nin kararını yerine getirmemesinin daha önce hiç görülmemiş bir şey olduğunu" vurguluyor, "Türkiye'nin Mahkeme'nin kararını yerine getirmeyi reddetmesinin, onun uluslararası yükümlülüklerine açıkça aykırı olduğunu" beyan ediyor ve "Türkiye'nin, daha fazla gecikmeksizin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 28 Temmuz 1998 tarihli kararına tam olarak uymasını" ısrarla talep ediyordu.

Kıbrıslılar tarafından Türkiye aleyhine açılan ve halen İnsan Hakları Mahkemesi önünde bulunan 150-200 kadar benzer dava olduğu tahmin edilmektedir."

2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)'nde Kıbrıs sorununun, kısa vadeli öncelikler arasında, yani aynı yıl içinde çözümlenmesi gereken konular arasında yer aldığı bildirilmektedir (Özarıslan, 2009: 208). Aynı yıl Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun 13.11.2001 tarihinde yayınladığı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile ilgili Tablo 8'den görülen değerlendirmelere yer verilmiştir. Rapor'da da belirtildiği gibi AB ile Türkiye arasında Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. Bu gelişmeyle beraber Türkiye ile daha güçlü siyasi diyaloga karar verilmiş ve Türkiye'nin BM nezdinde gösterilen Kıbrıs sorununun çözümü için çabalara daha güçlü destek vermesi gereği ifade edilmiştir. Haziran 2001 tarihinde Türkiye ile Ortaklık Konseyi Toplantısı

gerçekleşmiştir. Rapor'a göre bu toplantı sırasında Türk temsilcileri BM Genel Sekreteri'nin çabalarını desteklediklerini belirtmişlerse de AB temsilcileri Kıbrıs sorununun çözülmesi için somut adımların atılmamasını üzüntüyle karşıladıklarını belirtmişlerdir. Böylece bir hayal kırıklığı AB tarafında yaşanarak Türkiye'ye eleştiride bulunmuşlardır. AB yetkilileri Kıbrıs ile üyelik müzakereleri tamamlanmadan önce soruna çözüm bulunmasını arzu etmekteydi. Bunun için Türkiye'den Kıbrıs Türk kesimi liderini buna teşvik etmesini ve yardımlarını beklemekteydiler (AB, 2001: 30-31). Böylece AB yetkilileri Kıbrıs sorununa adanın Birliğe katılması temelinde çözüm üretmekteydi.

Tablo 8. Komisyonun Yayınladığı Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 2001: 30-31).

“Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulabilmesi için, Birleşmiş Milletler gözetiminde ortaya çıkan görüşler, Kıbrıs hakkındaki İlerleme Raporunda incelenmiştir. “AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler” başlığında da belirtildiği üzere, bu Bölüm, Kıbrıs sorununun Türkiye ile güçlendirilmiş siyasi diyalog kapsamında incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur.

Katılım Ortaklığı Belgesinde, “Helsinki Zirvesi sonuçlarına uygun olarak ve siyasi diyalog kapsamında, Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunmasını hedefleyen süreci sonuçlandırmak için, Helsinki Zirvesi Sonuçları 9(a) maddesinde belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından gösterilen çabalara güçlü destek verilmesi gerektiği” ifade edilmektedir.

Güçlendirilmiş siyasi diyalog sürecinde ve Haziran 2001 tarihinde Türkiye ile gerçekleştirilen Ortaklık Konseyi Toplantısında, Türk temsilcileri, Genel Sekreterin çabalarını desteklediklerini belirtmişlerdir. Ancak, AB temsilcileri, destek verilmesi yönündeki bu açıklamanın ardından, Kıbrıs sorununun çözülmesi için somut adımların atılmamasını

üzüntüyle karşıladıklarını belirtmektedirler. Söz konusu hayal kırıklığı, özellikle, Kıbrıs Türk kesimi lideri Sayın Denktaş'ın Birleşmiş Milletler gözetiminde düzenlenen uzlaşma görüşmelerinden çekilme ve Genel Sekreterin Eylül 2001 tarihinde New York'taki görüşmelere katılma davetini reddetme yönündeki kararının, Ankara tarafından desteklenmesi hususuna dayanmaktadır.

Güçlendirilmiş siyasi diyalog sürecinde, AB temsilcileri Kıbrıs ile üyelik müzakereleri tamamlanmadan önce, soruna çözüm bulunması amacıyla, sunulan fırsatın değerlendirilmesi için Türkiye'nin Kıbrıs Türk kesimi liderini teşvik etmesi yönünde ısrar etmişlerdir. Bu durum, Kıbrıslı Türklere, politik bir çözüm temelinde, AB'ye katılım müzakerelerine iştirak etme ve ilgili tarafların kaygı duydukları konuları göz önünde tutarak, çözüm süreci sonuçlarını AB'ye katılım şartlarına dahil etme imkanı verecektir.

Bu amaçla, AB temsilcileri, Türkiye'yi ek ön koşul getirmeden, Birleşmiş Milletler sürecinin yeniden başlatılması için somut yardımda bulunmaya davet etmişlerdir.”

2002 yılı Türkiye'nin AB ile ilişkileri açısından hem umutlu hem sıkıntılı geçmiştir. AB tarafından kendisinden beklenen, Kopenhag kriterlerinin özellikle siyasi kriterlerini karşılayabilmesi için Türkiye'de reformlara girişilmiş, ancak ülkedeki bu çabalar AB'li yetkililer tarafından yeterli görülmemeyerek, sonucunda Türkiye'ye müzakerelere başlama tarihi verilmemesine karar verilmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türk yönetimi açısından daha da kötüsü ise Kıbrıs sorunu bir çözüme kavuşturulmadan da GKRY'nin AB üyesi olması gerektiği belirlenmiştir. Bu yıldaki gelişmeler içinde şunlar aktarılmaktadır;

“2002 yılı, Türkiye'nin AB ilişkileri açısından bakıldığında umutlu ancak bir o kadar da sıkıntılı günlerin yaşandığı bir süreç olarak hatırlanacaktır. Üç büyük reform paketini gerçekleştiren Türkiye, ilerleme raporu ve 12-13 Aralık'ta yapılacak Kopenhag zirvesinden müzakere tarihinin belirlenmesini

beklerken bu arada Güney Kıbrıs'ın AB çatısı altında olabileceği pozisyonun yaratacağı olumsuz gelişmelerin sıkıntısını fazlasıyla yaşamıştır.

Ekim 2002'de, AB Komisyonu tarafından yayınlanan İlerleme Raporu ile Strateji Belgesi, Türkiye'nin beklentilerinin çok altında kalmıştır; İlerleme Raporu, Türkiye'nin geçen yıldan bu yana Kopenhag Kriterleri'ne uyum konusunda önemli ilerlemeler kaydettiğini, ardından "ancak" ile başlayan cümlelerde Türkiye'nin istenilen siyasi kriterlerden hala uzak bulunduğu vurgulanmıştır. Aralarında GKRY'nin de bulunduğu 10 aday ülke ile aralık ayındaki Kopenhag Zirvesinde görüşmelerin sonuçlandırılması tavsiyesinde bulunan AB, Türkiye raporunda Ankara'ya müzakerelere başlama tarihi verilmesini tavsiye etmemiştir. Ayrıca adada çözüm bulunmadan da GKRY'nin AB'ye üye olması gerektiğini belirledi." (Tansel, 2004: 41-42).

2002 yılındaki bu gelişmeler sonucunda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu'nda da Kıbrıs ile ilgili Tablo 9'dan görülen değerlendirmelere yer verildiği görülmüştür.

Tablo 9. Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 2002: 34).

"Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik olarak, Birleşmiş Milletler gözetiminde ortaya çıkan gelişmeler, Kıbrıs hakkındaki İlerleme Raporunda incelenmiştir. Türk hükümeti, Türkiye ile güçlendirilmiş siyasi diyalog çerçevesinde ve Nisan 2002'de gerçekleştirilen AT-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında, iki toplum lideri arasında sürdürülen doğrudan görüşmelere ilişkin mevcut süreci desteklediğini belirtmiştir.

AB, katılım müzakereleri tamamlanmadan, Kıbrıs Türk liderinin, Kıbrıs sorununun halline yönelik çalışmalarının, Türkiye tarafından teşvik edilmesi gerektiğini defalarca vurgulamıştır."

2002 Yılı İlerleme Raporu'nda belirtildiği gibi, Türkiye bu yıl içinde gerçekleşen AT-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında Kıbrıs'ın iki toplum lideri arasında sürdürülen doğrudan görüşmelere ilişkin mevcut süreci desteklediğini belirtmiştir. AB tarafı ise katılım müzakereleri tamamlanmadan, Kıbrıs Türk liderinin, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çalışmalarının, Türkiye tarafından teşvik edilmesi gerektiğini defalarca vurgulamıştır (AB, 2002: 34).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin 2003 ve 2004 yılları İlerleme Raporları da düzenlenmiştir. 2003 yılı KOB'sinin 2001 yılındaki ile hemen hemen aynı ifadeleri barındırdığı görülmüştür (Özarlan, 2009: 210). 2003 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile ilgili Tablo 10'dan görülen değerlendirmeler yer almıştır. Yayınlanan 2003 Yılı İlerleme Raporu'na göre Türk hükümeti, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla BM nezdinde gösterilen iyi niyetli çabalara destek verdiğini çeşitli vesileler ile doğrulamış ve tüm olumsuz gelişmelere rağmen sorunun kısa sürede bir çözüme ulaşacağı umudunu ortaya koymuştur. 19-20 Haziran 2003 tarihleri arasında gerçekleşen Selanik Zirvesi'nde ilgili taraflara BM nezdinde soruna çözüm arayışlarını desteklemeleri ve görüşmelerin en kısa zamanda yeniden başlatılması çağrısında bulunulmuştur. Türkiye'nin 8 Ağustos tarihinde Kıbrıs'ın kuzey kesimi ile gümrük birliği tesis eden bir çerçeve anlaşması imzalaması ise AB tarafında hoş karşılanmamış, bunun neticesinde Türkiye bu anlaşmanın onaylanmayacağını ve yürürlüğe konulmayacağını sonradan bildirmiştir (AB, 2003: 37).

Tablo 10. Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 2003: 37).

“Türk hükümeti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu ve önerileri temelinde, müzakerelerin devamı aracılığıyla Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması gayretlerine destek verdiğini çeşitli vesilelerle teyit etmiştir. Türk hükümeti, Türkiye ile güçlendirilmiş siyasi diyalog kapsamında ve BM gözetimindeki Lahey görüşmelerinin başarısızlığa uğramasından hemen sonra, Nisan 2003 tarihli AT-Türkiye Ortaklık Konseyinde, Mayıs 2004'den önce bir çözüme ulaşılmasını umut ettiğini belirtmiştir.

19-20 Haziran 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen Selanik Zirvesi, Türkiye ve Kıbrıs Türk lideri başta olmak üzere ilgili tüm taraflara, BM Genel Sekreterinin çabalarının güçlü biçimde desteklenmesi ve Genel Sekreterin önerileri temelinde görüşmelerin en kısa zamanda yeniden başlatılması çağrısında bulunmuştur.

8 Ağustos tarihinde Türkiye, Kıbrıs'ın Kuzey kesimi ile gümrük birliği tesis eden bir çerçeve anlaşma imzalamıştır. Uluslararası hukukta geçerliliği olmayan böyle bir anlaşma, Türkiye'nin AT ile olan gümrük birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerinin ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Türk hükümeti, daha sonra, bu anlaşmanın onaylanmayacağını ve yürürlüğe konulmayacağını bildirmiştir.

Loizidou davasında, davacının mülkiyet hakkının ihlali ve AİHM'nin hakkaniyete uygun tatmin kararı çerçevesinde hükmedilen tazminatın ödenmemesi ile ilgili olarak, Türkiye, Haziran 2003'de, AİHM'nin 1998 tarihli kararını Ekim 2003'de yerine getireceğini beyan etmiştir.”

Adada bu gelişmeler olurken, bir yandan da AB'nin genişleme çabaları sürmekteydi. Makedonya Aralık 2005'te aday ülke olarak kabul edilmiştir. Türkiye ile müzakereler de 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır.

Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun 6.10.2004 tarihinde yayınladığı Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesi hakkındaki 2004 Yılı Düzenli Raporu'nda birçok başlıktaki geniş değerlendirmeler ile birlikte Kıbrıs sorunu ile ilgili de Tablo 11'den görülen değerlendirmeler yapılmıştır. AT Komisyonu tarafından yayınlanan 2004 Yılı Düzenli Raporu'nda, Kıbrıs sorununun Türk makamları ile güçlendirilmiş siyasi diyalog çerçevesinde geçmiş yıllarda müzakere edildiği, Türk hükümetinin BM nezdinde iyi niyetle soruna çözüm bulunması için gösterilen çabaları desteklediğini bildirdiği, ancak uygulamada 2003'e kadar bu desteğin değişiklik gösterdiği ve Kıbrıs sorunu konusunda belirgin bir tutum olup olmadığını belirlemenin güçleştiği önce belirtilerek, sonrasında Türkiye'nin sorunun çözüme kavuşturulması için yapıcı çabaları da belirtilmiştir. Adanın her iki tarafında yapılan BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan nihai planın oylandığı referandumlar sonucunda ise 1 Mayıs 2004'te Kıbrıs Cumhuriyeti, bölünmüş bir ada olarak AB'ye katılmıştır. AB o sıralar Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması için BM Genel Sekreteri'nin gösterdiği çabalara Türk hükümetinin olumlu katkı yapmasından memnundu. Türk hükümeti ile ilişkiler AT-Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde ilerlemekteydi. Türkiye, o sırada ülkede yayınlanan kararnemelerle Gümrük Birliği'nin gereklerini yerine getirmeye başlamıştı (AB, 2004: 43).

Tablo 11. Komisyonun Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında Yayınladığı 2004 Yılı Düzenli Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Yapılan Değerlendirmeler (AB, 2004: 43-44).

“Kıbrıs konusu, 1999'dan bu yana AB-Türkiye ilişkilerinde hakim olmuştur. Bu sorun, güçlendirilmiş siyasi diyalog çerçevesinde geçmiş yıllarda Türk makamları ile farklı düzeylerde düzenli olarak müzakere edilmiştir. Türk hükümeti çeşitli vesilelerle BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonunun devamı suretiyle Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm bulunmasına yönelik çabaları desteklediğini bildirmiştir. Ancak uygulamada 2003'e kadar bu destek değişiklik göstermiş ve Kıbrıs sorunu konusunda belirgin bir tutum olup olmadığını belirlemek güçleşmiştir.

Geçen yıl Türk hükümeti, Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması konusunda etkin ve yapıcı çaba göstermiştir. Türk Başbakanı, BM Genel Sekreterinin daveti üzerine Yunanistanlı meslektaşısı ile birlikte Mart 2004'te Kıbrıs'taki her iki toplumun liderinin katılımı ile Bürgenstock'ta düzenlenen müzakerelere katılmıştır. Türkiye, Mart 2004'te BM Genel Sekreteri tarafından sunulan nihai planı desteklemiştir. Türkiye, ayrıca referandumu destekleyerek Kıbrıs Türk toplumuna plana evet oyu vermesi çağrısında bulunmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun çoğunluğu planı onaylamış, ancak Kıbrıs Rum toplumunun çoğunluğu planı reddetmiştir. 1 Mayıs 2004'te Kıbrıs Cumhuriyeti, bölünmüş bir ada olarak Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Brüksel'de 17 ve 18 Haziran 2004'te toplanan Avrupa – Devlet ve Hükümet Başkanları – Konseyi, Türk hükümetinin Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması için BM Genel Sekreteri tarafından sarfedilen çabalara olumlu katkısından duyduğu memnuniyeti belirtmiştir.

Türkiye, Mayıs 2004'te AT-Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması'nı Kıbrıs dışındaki bütün AB üyesi ülkeleri kapsayacak şekilde genişleten

bir kararname yayımlamıştır. 2 Ekim'de Türkiye, Gümrük Birliği hükümlerinin uygulanacağı ülkelerin listesine Kıbrıs'ı ekleyen yeni bir kararname yayımlamıştır. Avrupa – Devlet ve Hükümet Başkanları – Konseyi, 17-18 Haziran 2004'te yaptığı toplantıda Türkiye'ye Ankara Anlaşması'nın yeni Üye Devletlerin katılımını dikkate alacak şekilde uyarlanması amacıyla Topluluk ve 25 üyesi adına Komisyon'la müzakereler yapması çağrısında bulunmuştur. Komisyon, bu anlaşmanın uyarlanması için gerekli olan taslak protokolü daha sonra Türk makamlarına iletmiştir.”

17 Aralık 2004 tarihinde toplanan AB Konseyi Türkiye ile üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005'te başlatılmasına karar vermiştir. Müzakerelerin hedefi Türkiye'nin Birliğe katılımı idi. Müzakerelerin hızı ve başarısı ise Türkiye'nin ilerlemesine ve kaydedeceği gelişmelere bağlı olacaktı.

9 Kasım 2005 tarihinde AB Komisyonu Türkiye'nin 2005 yılı performansını gösteren İlerleme Raporu'nu açıklamış, Raporda siyasi alandaki değerlendirmelere ilişkin 2005 yılında yavaşlayan reform sürecinin tekrar eski hızına kavuşması gerektiği, ekonomik alanda başarılı bir yılın geride bırakıldığı ve bölgesel farklılıkların azaltılması gerektiği vurgulanmıştır (Akbulut, 2017).

Türkiye-AB arasındaki müzakereler çok çeşitli başlıklarda (Dış ilişkiler, sosyal politika ve istihdam, işletme ve sanayi politikası, bölgesel politika, malların serbest dolaşımı, işçilerin serbest dolaşımı, rekabet politikası, ekonomik ve parasal politika, vb.) devam etmektedir.

2006 yılı KOB'nde Kıbrıs sorunu yine kısa vadeli öncelikler listesinde yer almaktaydı. “Belge'de, önceki belgelerde olduğu gibi, sorunun geniş kapsamlı bir şekilde çözümünün sağlanması talebi belirtilmiş ve bu konuda, BM ile AB'nin dayandığı ilkeler, çerçeve olarak çizilmiştir. 2005 Yılı İlerleme Raporu'na paralel

olarak, Ankara Anlaşması'nın on yeni AB üyesine, Kıbrıs Rum tarafı da dahil olmak üzere, teşmil edilmesi gerekliliğinin ifade edildiği KOB'de ayrıca; Türkiye'nin Kıbrıs Rum tarafı da dahil olmak üzere, bütün AB üyesi ülkelerle ikili ilişkilerini, mümkün olan en kısa sürede normalleştirilmesi yönünde somut adımlar atması gerektiği de eklenmiştir.” (Özarlan, 2009: 210-211).

2008 Yılı KOB'nde de “giriş kısmında, Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülükler yerine getirilene kadar, Türkiye'nin, Kıbrıs Rum tarafı ile ilgili olarak takındığı tavır sebebiyle, sekiz başlıkta müzakerelerin başlatılmaması ve devam eden müzakere başlıklarında da müzakerelerin tamamlanmaması ile ilgili 11.12.2006 tarihli Konsey kararına dikkat çekilmiştir. “Bölgesel Konular” ile ilgili başlıkta da paralel olarak, Ankara Anlaşması uyarınca, Kıbrıs Rum tarafı bayrağını taşıyan araçlarla ilgili kısıtlamaların kaldırılması; Kıbrıs Rum tarafı da dahil olmak üzere, bütün AB üyesi devletlerle ilişkilerin normalleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, KKTC ile Kıbrıs Rum tarafı arasında, 08.07.2006 tarihli mutabakat ile başlayan, BM ve AB'nin kuruluş ilkeleri çerçevesinde devam eden, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik sürecin desteklendiği ifade edilmiştir. Kapsamlı bir çözüm için gereken olumlu havanın oluşmasına katkı yapacak sağlam adımlar atılması gerektiği ve bu yöndeki çabaların da destekleneceği, belirtilmiştir.” (Özarlan, 2009: 212).

2008 yılının son gününde Türkiye'de Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir yer oluşturan “Ulusal Program” o zamanki Cumhurbaşkanı Gül tarafından onaylanmıştır. Türkiye'nin, AB üyeliği sürecinde izleyeceği rotanın Türkiye tarafından ifade edilmesi anlamına gelen bu belgenin, yenilenmiş haliyle, o zamanda üçüncü kez kabul edildiği söylenmektedir. Ulusal Program birçok başlıktan oluşmaktaydı ve içinde Kıbrıs sorunu ile ilgili ifadeler de barındırmaktaydı (Özarlan, 2009: 207).

Türkiye ile AB arasında ilişkilerin kopma noktasına geldiği kritik zamanlar çok olmuştur. Türkiye'de son hükümetler zamanında da AB ile ilişkilerde yine “tamam mı devam mı” anlamına gelen kritik görüşmelerin yapıldığı ve hükümetlerin AB ile ilişkileri ülke çıkarlarını feda etmeden sürdürme eğilimini gösterdiği belirtilmektedir. Ayrıca Kıbrıs sorunu ile ilgili de şunlar söylenmektedir; “Başta AB ile ilişkilerde olmak üzere dünya karşısında genellikle zor durumda kalınan Kıbrıs sorununun

çözümü için de adada her iki toplumun ortak çözümünü destekledi. Annan Planı'nın Türk tarafınca X Parti'nin de desteklemesiyle kabulüne rağmen Rum tarafının reddetmesi ve buna rağmen AB'nin sözünü tutmayarak Rum tarafını AB'ye üye yapması uzun vadede ciddi krizler yaşanmasına neden olacaktı. Bu krizler yaşandı ve yaşanmaya devam ediyor.” (Koç, 2011: 18).

Buraya kadar, Kıbrıs sorununun geçmişten bugüne Türkiye-AB ilişkilerine etkileri açıklanmıştır. Bu bilgiler ışığında, bir sonraki bölümde de Kıbrıs sorunu ile ilgili son gelişmeler, taraflar arasında çeşitli tarihlerde bu konuda yapılan müzakereler aktararak, Kıbrıs sorununun çözümü bahsinde taraflar yakın zamanda ilerleme kaydedebildiler mi? sorusuna yanıt aranıp, Kıbrıs'ta çözümsüzlüğün devamında etkili olan faktörler tartışılmaktadır.

3. KIBRIS SORUNU İLE İLGİLİ SON GELİŞMELER

Bu bölümde Kıbrıs sorunu ile ilgili son gelişmeler analiz edilerek, sorunun çözümü için taraflar arasında yapılan müzakerelerin sonuçları tartışılmaktadır.

3.1. Türkiye'de Son Yıllarda Hükümetlerin Kıbrıs Politikası

Avrupa Birliği'yle güçlendirilmiş diyalogun bir parçası olarak, Kıbrıs sorununda Türkiye adada yaşayan iki toplumun da kabul edebileceği adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılmasını desteklemektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2008: 3).

Türkiye'nin önüne AB'ye katılabilmesi için Birlik tarafından Kıbrıs sorununun çözülmesi şartı konmaktadır. Bu kozu Yunanistan ve GKRY Türkiye'ye karşı kullanmaktadırlar. Türkiye'den sorunun çözümü için ödün vermesi beklenmektedir. Son yıllarda Türk hükümetleri ise ada sorununun çözümü için kendilerinden koparılmak istenilen ödünlere, kabul edilemez isteklere direnmekte, Türkiye'nin menfaatlerinin korunduğu bir politika izlemektedirler.

3.2. Türkiye-AB Müzakerelerinde Kıbrıs Bahsi

Kıbrıs bahsi, ada sorunu ortaya çıktıktan sonra Türkiye ile AB arasında yapılan müzakerelerde ülkenin Kopenhag siyasi kriterlerini karşılaması gereği ile gündemin hep ön sıralarında yerini almıştır.

3.2.1. Kıbrıs Bahsi Üzerine Taraflar Arasında Yapılan Görüşmeler

Kıbrıs bahsi üzerine taraflar arasında çeşitli tarihlerde yapılan görüşmeler olmuştur. Kıbrıs bahsi üzerine bu müzakereler taraflar arasında günümüze kadar sürdürülmüştür.

3.2.2. Yapılan Görüşmelerde Ele Alınan Temel Konular/Sorunlar

Türkiye ile AB arasında ada sorunu etrafında yapılan görüşmelerde ele alınan temel konuları/sorunları şunlar oluşturmuştur;

- Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması.

- Türkiye'nin Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması için BM nezdinde iyi niyetle yürütülen çabalar ile tarafların görüşmelerine destek vermesi.

- AB anlaşmaları gereğince, Birliğe katılmak isteyen Türkiye'nin diğer Birlik üyesi ülkelerle ve GKRY ile de iyi ilişkiler kurması.

- Türkiye'nin GKRY'ye yönelik taşımacılık dahil, malların serbest dolaşımı konusunda uyguladığı kısıtlamalar ile GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliğini vetosunu kaldırması.

GKRY'nin bir AB üyesi olmasından dolayı, Türkiye'den bu çerçevede GKRY ile ikili ilişkilerini normalleştirilmesi beklenmektedir.

3.3. Kıbrıs Sorununun Çözümü için AB'nin Türkiye'den Beklentileri

Başından beri Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması için AB'nin Türkiye'den bazı beklentileri aşağıdaki hususlara odaklanmıştır;

- Türkiye'nin AB'nin üzerinde inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi. Sorunla ilgili çözüm arayışlarına ve ilgili süreçlere desteğini sürdürmesi.

- Türkiye'nin KKTC'yi çözüm için teşvik etmesi.

- Türkiye'nin AB anlaşmaları gereğince GKRY de dahil tüm Birlik üyesi ülkelerle ilişkilerini normalleştirilmesi ve geliştirmesi.

- Türkiye'nin, GKRY'nin OECD gibi muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırması.

- Türkiye'nin üye devletlerin (GKRY dahil) karasuları ve hava sahasındaki egemenliklerine saygı göstermesi (GKRY'nin petrol ve başka doğal enerji kaynakları arayışları kapsamında).

- GKRY ile Türkiye arasında kayıp kişiler, mülkiyet hakları gibi konularda AİHM’de açılan davalarda, bu üst mahkemede alınan kararları Türkiye’nin uygulaması.

AB anlaşmaları ile Birlik üyesi devletler arasındaki siyasi, ekonomik ve hukuki ilişkiler düzenlenmekte ve yönlendirilmektedir. AB’ye katılmak isteyen Türkiye’den de bu anlaşmaların gereklerine uyarak Birliğe üye tüm ülkelerle her alanda ilişkilerini ilerletmesi ve bunun için çaba göstermesi beklenmektedir.

3.4. Tartışma: Kıbrıs Sorununun Çözümü Bahsinde Taraflar Yakın Zamanda İlerleme Kaydedebildi mi?

AB ile Türkiye arasında Kıbrıs bahsi üzerinde çok sayıda görüşme yapılmıştır. Türkiye’de 2008 yılında onaylanan “Ulusal Program” a kadarki süreçler bir önceki bölümde açıklanmıştı. Son yıllarda da müzakereler sürdürülmüştür. Ulusal Program’da Kıbrıs sorunu ile ilgili şu ifadeler yer almıştır: “*Türkiye ... Avrupa Birliği’yle güçlendirilmiş diyalogun bir parçası olarak, Kıbrıs’ta adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması çabalarını desteklemekte, çözümün Ada’daki gerçekler, iki ayrı halkın ve demokrasinin varlığına dayanan, iki kesimliliğin, iki tarafın siyasi eşitliğinin, iki kurucu devletin eşit statüsünün ve yeni ortaklık devleti parametreleri temelinde, her iki tarafça kabul edilebilecek bir çözümün bulunması yönünde BM Genel Sekreteri’nin iyi niyet misyonu çerçevesinde gösterdiği çabaları desteklemeye devam edecektir. Garanti ve İttifak Antlaşmaları yürürlükte kalacaktır. Türkiye, güven ortamını geliştirerek kapsamlı bir çözüme olanak sağlamaya matuf olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin attığı yapıcı adımları desteklemektedir.*” (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2008: 3).

2009 ve sonraki yıllardaki gelişmelerde de şunlar vardır;

2009 yılında Türkiye ile katılım müzakereleri sürdürülmüş ve Komisyon tarafından 2009 Yılı İlerleme Raporu yayınlanmıştır. Bu Rapor’a göre Türkiye Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması için yapılan kapsamlı müzakereleri desteklemeye devam etmiş, fakat o sırada GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydetmemiştir (Tablo 12).

Tablo 12. AT Komisyonu'nca Yayınlanan 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2009: 32).

Türkiye, BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu ve BM çerçevesinde Kıbrıs-Rum ve Kıbrıs-Türk toplumları liderleri arasında, ilgili BM Güvenlik Konseyi (BMGK) kararları uyarınca ve Birliğin üzerine kurulduğu ilkeler doğrultusunda Kıbrıs meselesinin adil, kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüme kavuşturulması amacıyla süregelen kapsamlı müzakereleri desteklemeye devam etmektedir. Ancak, 8 Aralık 2008 tarihli Konsey kararlarının da altını çizdiği gibi ve müzakere çerçevesi doğrultusunda Türkiye'den, devam eden müzakereleri aktif olarak desteklemesi ve Kıbrıs meselesinin BM çerçevesi içinde, ilgili BMGK kararları uyarınca ve Birliğin üzerine kurulduğu ilkeler doğrultusunda adil, kapsamlı ve sürdürülebilir çözümü için uygun bir ortam yaratılmasına katkı sağlamak amacıyla somut adımlar atması beklenmektedir.

AB, 11 Aralık 2006 tarihli Konsey kararları doğrultusunda, 21 Eylül 2005 tarihli bildirisinin içerdiği konulardaki ilerlemeyi izlemeye ve gözden geçirmeye devam edecektir.

Aralık 2006'daki Konsey kararından bu yana geçen süre zarfında, AB'nin muhtelif çağrılara rağmen, Türkiye Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokolün uygulanması konusunda ilerleme kaydetmemiş ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin gemilerine limanlarını kapalı tutmaya devam etmiştir. Aralık 2008 Konsey kararlarında da belirtildiği üzere, Türkiye'nin Katma Protokolün tam ve ayrımcılık yapılmadan uygulanmasını sağlama yükümlülüğünü ivedilikle yerine getirmesi gerekmektedir.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin muhtelif uluslararası örgüte ve Silah İhracatı Davranış İlkeleri ve Çift Kullanımlı Malzeme konusundaki Wassenaar Düzenlemesi gibi düzenlemelere üyeliğini veto etmeye devam etmektedir. Türk donanması, Rapor döneminde, birçok kez Güney Kıbrıs Rum Yönetimi için petrol arayan sivil gemileri engellemiştir.

AT Komisyonu tarafından yayınlanan 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda, ayrıca AB'nin Türkiye'den, GKRY'ne yönelik taşımacılık alanındaki kısıtlamalar dahil olmak üzere, malların serbest dolaşımı konusunda geriye kalan tüm kısıtlamaları kaldırmasını talep ettiği, belirtilmiştir. O sırada Aralık 2006 tarihli Konsey kararı halen yürürlükteydi; söz konusu karar Türkiye'nin GKRY'ne yönelik kısıtlamaları ile bağlantılı sekiz fasılda müzakerelerin açılmamasını ve Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokolün Türkiye tarafından tamamen uygulandığı Komisyon tarafından teyit edilinceye kadar hiçbir faslın geçici olarak kapatılmamasını öngörmekteydi. Siyasi kriterlerle ilişkili olarak da Türk silahlı kuvvetlerinin, resmi ve gayri resmi mekanizmalar yoluyla, uygun olmayan şekilde siyasi nüfuz kullanmaya devam ettiği, silahlı kuvvetlerin kıdemli mensuplarının çeşitli vesilelerle Kıbrıs da dahil pek çok konuda yetki alanlarının dışında kalan iç ve dış politika konularında görüşlerini açıkladıkları, belirtilmiştir. Bunların dışında GKRY'nin Türkiye aleyhine açtığı davada, kayıp kişiler konusu ve Kıbrıs'ın kuzeyinde devamlı olarak yaşayan Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar konusunun da sonuçlanmadığı rapor edilmiştir (AB, 2009: 5, 10, 14).

Bir sonraki senede Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu yayınlanmıştır. Bu Rapor'a göre Türkiye, BM nezdinde iyi niyetle yürütülen, Kıbrıs sorununun çözümü için taraflar arasında yapılan görüşmeleri desteklemeye devam etmiş, fakat GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi hususunda ilerleme kaydetmemiştir. Rapor'da Türkiye'nin GKRY ile ilişkileri konusunda bu tespitte bulunulmuştur. Türkiye'nin GKRY'yle doğrudan ulaştırma hatları dahil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmadığı belirtilmiştir. Bu çerçevede AB, Türkiye'den GKRY'ne yönelik taşımacılık alanındaki kısıtlamalar da dahil, malların serbest dolaşımına ilişkin olarak geriye kalan tüm kısıtlamaları kaldırmasını ve gümrük birliğini tam olarak uygulamasını talep etmiştir. Rapor'da ayrıca GKRY karasularında ve hava sahasında Türkiye tarafından ihlaller gerçekleştirildiği de yer almıştır (AB, 2010: 5, 36-37).

Tablo 13. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2010: 36-37).

Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde iki toplum lideri arasındaki müzakerelere yönelik açık desteğini beyan etmeyi sürdürmüştür. Müzakere Çerçeve Belgesi'nde ve Konsey bildirimlerinde vurgulandığı gibi, Türkiye'nin, ilgili BMGK kararları ve AB'nin üzerine kurulduğu ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüm getirilmesini hedefleyen müzakereleri aktif olarak desteklemesi beklenmektedir. Türkiye'nin kapsamlı bir çözüme somut anlamda bağlılığı hayati önemi haizdir.

Konsey ve Komisyon'un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye, Avrupa Topluluğu ve üye devletlerin 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonunda ve Aralık 2006 ve Aralık 2009 tarihli sonuç bildirgeleri dahil, Konsey sonuç bildirgelerinde belirtilen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir.

Türkiye Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemekte olup, GKRY'yle doğrudan ulaştırma hatları dahil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır.

Buna ilaveten, Türkiye, GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi hususunda ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye, GKRY'nin, OECD ve konvansiyonel silahların ihracatına yönelik ihracat denetimi ve çift kullanımlı malzemeler konusundaki Wassenaar Düzenlemesi dahil, muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeye devam etmektedir. Komisyon, Aralık 2006 tarihli Konsey sonuç bildirgesine uygun şekilde, 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyondaki tüm konuları yakından izlemeye ve bunlar hakkında özel olarak rapor sunmaya devam edecektir.

GKRY, karasularında ve hava sahasında Türkiye tarafından ihlaller gerçekleştirildiğini bildirmiştir.

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu'nda, Kıbrıs bahsinde, Türkiye'nin sorunun çözümü için yapılan müzakerelere açık desteğini ifade etmeye devam ettiği, Türkiye'den müzakereleri aktif olarak desteklemesinin beklendiği, Türkiye'nin çözüm için somut katkısının önemli olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber Rapor'da GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmediğine ve GKRY ile Türkiye arasında yaşanan birtakım sorunlara (karasuları ve hava sahası ihlalleri) yer verilmiştir. Yayınlanan bu Rapor'da AB'nin Türkiye'den, GKRY'ne yönelik taşımacılık alanındaki kısıtlamalar da dahil, malların serbest dolaşımı ile ilgili süregelen tüm kısıtlamaları kaldırmasını ve gümrük birliğini tam olarak uygulamasını talep ettiği de yinelenmiştir (AB, 2011: 4, 43).

Tablo 14. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2011: 43).

Türkiye, Kıbrıs sorununa, iki toplumun liderleri arasında BM Genel Sekreterinin İyi Niyet Misyonu çerçevesinde adil, kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüm bulmayı amaçlayan *müzakerelere* açık desteğini ifade etmeye devam etmiştir. Bu durum, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs müzakerelerinin durumuna ilişkin Mart 2011 Değerlendirme Raporu'nda kabul edilmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı gibi, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve Birliğin üzerine inşa edildiği ilkeler paralelinde, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakereleri aktif olarak desteklemesi beklenmektedir. Türkiye'nin bu tür bir kapsamlı çözüme bağlılığı ve somut katkısı hayati önem taşımaktadır.

Konsey ve Komisyon'un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye, hâlâ Avrupa Topluluğu ve üye devletlerinin 21 Eylül 2005 tarihli Deklarasyonunda ve Aralık 2006 ile Aralık 2010 tarihli sonuçlar da dahil

olmak üzere, Zirve sonuçlarında belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

Ortaklık Anlaşması'na *Ek Protokolü* tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğü yerine getirilmemiş olup, Kıbrıs'la doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dahil olmak üzere, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engeller kaldırılmamıştır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile *ikili ilişkilerin normalleştirilmesi* konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, OECD ve Konvansiyonel Silahlar ve Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İhracat Kontrolüne İlişkin Wassenaar Düzenlemesi de dahil olmak üzere, muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırmamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, karasuları ve hava sahasının Türkiye tarafından ihlal edildiğini bildirmiştir. Türk Hükümetinin üst düzey temsilcileri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB Dönem Başkanlığını üstlendiği sırada Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunamamış olması halinde, AB Dönem Başkanlığıyla ilişkilerin 1 Temmuz 2012 itibarıyla altı ay süreyle dondurulacağını açıklamışlardır.

Yayınlanan Rapor'da da belirtildiği gibi o sırada GKRY, AB Dönem Başkanlığını üstlenmiş iken, Türk hükümetinin üst düzey temsilcileri tarafından Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunamadığı takdirde AB Dönem Başkanlığı ile ilişkilerin (1 Temmuz 2012 itibarıyla) altı ay süreyle dondurulacağı açıklanmıştır.

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye 2012 İlerleme Raporu'nda da bu gelişmeye yer verilmiş, 2012 yılının ikinci yarısında Türkiye'nin, AB Dönem Başkanlığı ile ilişkileri dondurma ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB Dönem Başkanlığı'nın başkanlık ettiği toplantılara katılmama kararı aldığı, belirtilmiştir. Türkiye'nin bu açıklamaları AB Zirvesinde bir tehdit olarak algılanmış ve duyulan endişe dile getirilmiştir. Türkiye, AB Dönem Başkanlığının rolüne saygı duymaya çağırılmıştır.

Türkiye'den GKRY'ye yönelik -daha önce açıklanan- uyguladığı tüm kısıtları kaldırması da yinelenmiştir (AB, 2012: 5-6).

Tablo 15. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2012: 35-36).

Türkiye, Kıbrıs sorununa, iki toplumun liderleri arasında BM Genel Sekreterinin İyi Niyet Mısyonu çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere açık desteğini ifade etmeye devam etmiştir. Bu destek, yetkililer tarafından, Ekim 2011'de ve Ocak 2012'deki Greentree Konferansları çerçevesinde ve Haziran ayında gerçekleştirilen AB-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısı sırasında çeşitli vesilelerle yinelenmiştir. BM Genel Sekreteri, BM'nin Kıbrıs'ta yürüttüğü çalışmayla ilgili olan Haziran 2012 tarihli son raporunda, taraflar esasa ilişkin çözüm müzakerelerine ne şekilde devam edileceği konusunda bir uzlaşmaya varıncaya kadar iki taraflı teknik komisyon çalışmalarının sürdürülmesine odaklanılacağını belirtmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı üzere, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin bu tür kapsamlı bir çözüme bağlılığı ve somut anlamda katkısı hayati önem taşımaktadır. Maalesef, çeşitli vesilelerle, BM himayesinde kapsamlı bir çözüme alternatif teşkil edecek üst düzey açıklamalar yapılmıştır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin açık denizde arama ruhsatı verilmesi için ikinci tur ihaleye çıkacağını ilan etmesinden sonra, Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından yürütülen sondaj çalışmalarına karşı çıkan ve Rum Kesiminin arama faaliyetlerine katılacak olan petrol şirketlerini misillemede bulunmakla tehdit eden açıklamalarını

sürdürmüştür. AB, AB'ye üye devletlerin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil, uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak, diğerleri yanında, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu vurgulamıştır. Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumunu temsilcileri arasında "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması" imzalanmış ve bir Türk şirketi olan TPAO, Gazimağusa yakınında kıyıda keşif amaçlı sondaj çalışmalarına destek vermiştir.

Konsey ve Komisyon'un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005'de yapılan deklarasyonda ve Aralık 2006 ile Aralık 2010 tarihli olanlar da dâhil, Zirve sonuçlarında belirtilen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir. Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokolü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğü yerine getirilmemiş olup, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engeller kaldırılmamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Ayrıca, Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB Dönem Başkanlığının başkanlık edeceği toplantılara katılmayacağını da beyan etmiştir. Bir Hükümet genelgesi ile tüm Türk kamu görevlilerine AB Konseyi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Dönem Başkanlığı ile temaslardan ve görüşmelerden kaçınılması talimatı verilmiştir. Avrupa Birliği Zirvesi, Türkiye'nin açıklamaları ve tehdit içeren beyanlarına ilişkin duyduğu ciddi kaygıları ifade etmiştir ve Türkiye'ye Antlaşma'da öngörüldüğü şekliyle AB'nin temel kurumsal yapılarından biri olan AB Dönem Başkanlığının rolüne tam olarak saygı göstermesi çağrısında bulunmuştur.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırmamıştır.

2012 Yılı İlerleme Raporu'nda belirtilen öne çıkan hususlar; Türkiye'nin müzakerelere açık desteğini belirtmeye devam ettiği, Türkiye'nin verdiği desteğin önemli olduğu ve devam etmesi gerektiği, ancak çeşitli vesilelerle, BM himayesinde kapsamlı bir çözüme alternatif oluşturacak üst düzey açıklamalar yapıldığı, Türkiye'nin GKRY tarafından açık denizde yürütülen petrol arama sondaj çalışmalarına karşı çıktığı, AB'ye üye devletlerin BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dahil, uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak, diğerleri yanında, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğu, ayrıca Türkiye'nin AB'ye bazı yükümlülüklerini hala yerine getirmediği ve GKRY ile ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmediği, yine Türkiye'nin GKRY'nin muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu da kaldırmadığı, olmuştur (AB, 2012: 35-36).

2013-2016 yılları arasında, son olarak Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Türkiye İlerleme Raporları'nda Türkiye ile ilgili yapılan benzer ve ek değerlendirmeler de Tablo 16 (2013 yılı), Tablo 17 (2014 yılı), Tablo 18 (2015 yılı) ve Tablo 19 (2016 yılı için) dan görülebilmektedir.

Tablo 16. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2013: 17).

Türkiye, Kıbrıs sorununa, BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu çerçevesinde, iki toplumun liderleri arasında adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere açık desteğini ifade etmeye devam etmiştir. Türkiye, Kayıp Kişiler Komitesine Kıbrıs'ın kuzeyinde bulunan çitle çevrili askeri bir bölgeye daha fazla giriş izni vermiştir; Türkiye'nin memnuniyet verici bu adımı geliştirerek Komitenin ilgili arşivlere erişim sağlanması ve askeri bölgelerdeki mezarların açılmasına yönelik taleplerinin karşılanmasında daha uzlaşmacı olması teşvik edilmektedir.

Ancak, Türkiye, GKRY'nin tüm Kıbrıslıların menfaatine Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde hidrokarbon arama haklarını tehdit eden açıklamalar yapmayı sürdürmüş ve GKRY tarafından lisans verilen bir AB şirketi aleyhine misilleme tedbirleri ilan etmiştir. AB, üye devletlerin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil, uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak, diğerleri yanında, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu vurgulamıştır.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı üzere, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin böylesine kapsamlı bir çözüme ilişkin somut taahhüdü önemlidir.

Türkiye, Konsey ve Komisyonun mükerrer çağrılanna rağmen, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan deklarasyonda ve Aralık 2006 ile Aralık 2010 tarihli olanlar da dâhil, Zirve sonuçlarında belirtilen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir.

Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğü yerine getirilmemiş olup, GKRY ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engeller kaldırılmamıştır. GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, GKRY'nin muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırmamıştır. Türkiye, tüm çok taraflı büyükelçiliklerine 2012'nin ikinci yarısında GKRY tarafından devralınan AB Dönem Başkanlığı ile temaslardan kaçınmaları talimatını içeren bir genelge yayımlamıştır.

Tablo 17. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2014, 18-19).

Türkiye, BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu çerçevesinde, her iki toplumun liderleri arasında çözüme yönelik kapsamlı görüşmelerin yeniden başlatılmasını desteklemiştir. Türkiye, Kayıp Şahıslar Komitesinin Kıbrıs'ın kuzey kesiminde tel örgüyle çevrili bir askeri bölgeye daha gimesine izin vermiştir. Türkiye'nin, söz konusu Komiteye ilgili bütün arşivlere tam erişim ve askeri alanlara giriş izni verme sürecini hızlandırması gerekmektedir. Türkiye ve Yunanistan, devam etmekte olan müzakereler kapsamında iki Başmüzakerecinin Ankara ve Atina'ya karşılıklı ziyaretlerde bulunmalarını desteklemiştir.

Ancak, Türkiye, GKRY'nin tüm Kıbrıslıların menfaatine Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde hidrokarbon arama hakkını tehdit eden açıklamalar yapmış ve bu yönde eylemlerde bulunmuştur. AB, üye devletlerin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil, uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu vurgulamıştır. AB, üye devletlerin karasularındaki egemenliklerine saygı gösterilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı üzere, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin böylesine kapsamlı bir çözüme ilişkin somut taahhüdü önemini korumaktadır. Devam etmekte olan görüşmeler kapsamında olumlu bir atmosfer oluşturulmasına engel olan ifadelerden kaçınılmalıdır.

Türkiye, Konsey ve Komisyonun mükerrer çağrılarına rağmen, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan deklarasyonda ve Aralık 2006 ile Aralık 2013 tarihli olanlar da dâhil, Zirve sonuçlarında belirlenen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir.

Türkiye, Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemiş olup, GKRY ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır. GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, GKRY'nin OECD gibi muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin vetosunu kaldırmamıştır.

Tablo 18. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2015: 26-27).

Türkiye, KKTC'nin yeni seçilen liderine ve BMGS Özel Danışmanı'nın çabalarına desteğini ifade ederek Kıbrıs'taki iki toplumun liderleri arasında kapsamlı çözüm görüşmelerinin Mayıs 2015'te yeniden başlatılmasını memnuniyetle karşılamaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye, daha önce, Ekim-Nisan döneminde, GKRY'nin tüm Kıbrıslıların menfaatine Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde hidrokarbon arama hakkını tehdit eden açıklamalar yapmış ve bu yönde eylemlerde bulunmuştur. AB, üye devletlerin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil, uluslararası hukuka ve AB *müktesebatına* uygun olarak, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu müteaddit kereler vurgulamıştır. AB, üye devletlerin karasuları ve hava sahasındaki egemenliklerine saygı gösterilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey *deklarasyonlarında* vurgulandığı üzere, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin bu kapsamlı çözüme yönelik kararlılığını ve somut anlamda katkısı hayati önem taşımaya devam etmektedir. Türkiye'nin Kayıp Şahıslar Komitesine, ilgili bütün arşivlere tam erişim ve askeri alanlara geniş izni verme sürecini hızlandırması gerekmektedir.

Türkiye, Konsey ve Komisyonun mükerrer çağrularına rağmen, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan *deklarasyonda* ve Aralık 2006 ile Aralık 2014 tarihli olanlar da dâhil, Zirve sonuçlarında belirlenen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir. Türkiye, Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemiş olup, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikili ilişkilerin normleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin OECD gibi çeşitli uluslararası kuruluşlara katılımını veto etmeye devam etmiştir.

Tablo 19. Avrupa Komisyonu'nca Yayınlanan Türkiye 2016 Yılı Nihai İlerleme Raporu'nda Kıbrıs ile İlgili Değerlendirmeler (AB, 2016: 31).

Türkiye, iki topluluğun liderleri arasında kapsamlı bir çözüme varılması için yapılan görüşmelere ve BM Genel Sekreteri Özel Danışmanı'nın çabalarına yönelik desteğini ifade etmeye devam etmiştir.

Ancak Türkiye, Mart ve Ağustos aylarında, GKRY'nin tüm Kıbrıslıların menfaatine Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde hidrokarbon arama hakkını tehdit eden açıklamalar yapmıştır. AB, üye devletlerinin, *diğer haklarının yanı sıra*, AB müktesebatına ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil uluslararası hukuka uygun olarak, ikili anlaşmalar akdetme, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik hakları olduğunu müteaddit kereler vurgulamıştır. AB, üye devletlerin karasuları ve hava sahasındaki egemenliklerine saygı gösterilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir.

Müzakere Çerçeve Belgesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı üzere, Türkiye'den, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs meselesine BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin bu kapsamlı çözüme yönelik kararlılığı ve somut anlamdaki katkısı hayati önem taşımaya devam etmektedir. Türkiye'nin Kayıp Şahıslar Komitesine, ilgili bütün arşivlere tam erişim ve askeri alanlara giriş izni verme süreci memnuniyetle karşılanmış olup bu sürecin daha fazla hızlandırılması gerekmektedir. Türkiye, Konsey ve Komisyonun mükerrer çağrılara rağmen, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan deklarasyonda ve Aralık 2006 ile Aralık 2015 tarihli olanlar da dâhil, Konsey kararlarında belirlenen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir. Türkiye, Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayrımcılık yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemiş olup, GKRY ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır. GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, GKRY'nin OECD gibi çeşitli uluslararası kuruluşlara katılmak için yaptığı başvuruları veto etmeye devam etmiştir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında, Kıbrıs sorununun çözümü bahsinde taraflar yakın zamanda ilerleme kaydedebildiler mi sorusu sorulduğunda ise, henüz daha bu sorun çözüme kavuşturulamamış bir sorun olarak ortada durduğundan dolayı müzakerelerde somut ilerleme kaydedilemediği söylenebilmektedir.

3.5. Kıbrıs'ta Çözünsüzlüğün Devamında Etkili Olan Faktörler

Kıbrıs'ta çözünsüzlüğün devamında etkili olan köklü bazı faktörler vardır. Bu faktörlerin iyi analiz edilerek elde edilecek sonuçların değerlendirilmesiyle çözüm arayışlarında katkısı olabileceği düşünülmektedir. Sözü edilen faktörler; taraflar arasında gözlenen bir birbirini anlamama ve karşılıklı güven sorunu, tarafların çatışan menfaatleri, Yunan idealleri ve ENOSİS, tarafların aralarındaki ihtilafı sona erdirecek ortak bir çözüm felsefesi üzerinde uzlaşamamaları, yine tarafların NATO ve uluslararası örgütlere üyeliklerinin sorunun çözülmesinde etkisinin olamaması, diğer yanda GKRY'nin negatif tutum ve tehlikeli oyunları ile Yunan savunma politikası doğrultusunda Ege adalarının hızla silahlandırılmasının doğurduğu güvenlik kaygıları, adada enerji üzerine yapılan hesaplar vb. faktörler olup, aşağıda bu faktörlerle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmaktadır.

3.5.1. Birbirini Anlamama ve Karşılıklı Güven Sorunu

Yunanistan-Türkiye ilişkilerinin tarihi iki ülke arasında geçmişte yaşanan çeşitli sorunlardan kaynaklanan karşılıklı olumsuz düşünce, tutumlar ve husumetler ile tarafların birbirini anlamak istememesine ve karşılıklı bir güven sorununa dönüşmüştür. Böyle bir gelişmede Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan, aşağıda açıklanan sorunlar etkili olmuştur;

- Ege adaları sorunu: Bugün Yunanistan'a ait olan adalar, Yunanistan'ın bağımsızlığını elde ettiği 24 Nisan 1830 ile Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı 24 Temmuz 1923 arasındaki dönemde Yunanistan'a bırakılan adalar bulunmaktadır. Bunlar egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmiş olan adalardır. Diğer yanda Yunanistan'ın egemenliği antlaşmalarla kendisine devredilmeyen kara parçaları üzerinde hak iddia etmesiyle ortaya çıkan ada, adacık ve kara parçaları sorunu olmuştur. Günümüzde Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de yaşanan tüm

sorunların kaynağı olarak görülen bu sorunla ilgili şunlar söylenmektedir; *“Yunanistan, uluslararası alanda meydana gelen değişmelerin, antlaşmalarla kurulmuş olan statüyü ortadan kaldırdığını ve Lozan Barış Antlaşması’nda Türkiye’ye bırakıldığı belirtilmeyen kara parçalarının tamamının kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşılık Türkiye, antlaşmaların hükümlerinin geçerli olduğunu ve Lozan Barış Antlaşması’nda haklarından feragat etmediği ada, adacık ve kayalıklarda egemenlik haklarının devam ettiğini savunmaktadır.”* (İnce, 2013: 125).

- Karasuları sorunu: Türkiye ile Yunanistan arasında Ege’de yaşanan sorunlar, iki ülkeyi sık sık doğrudan çatışmanın eşiğine getirmiştir. Bir türlü çözülemeyen bu sorunların, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 1 Haziran 1995’te Yunan parlamentosu tarafından onaylanmasıyla bu ülkenin kara sularını 12 mile çıkarma kozunu Türkiye’ye karşı daha ciddi bir şekilde oynama arzusuyla beraber yeni bir boyut kazandığı söylenmektedir (Arı: 51). Sözü edilen sözleşmeye dayandırarak Yunanistan’ın tek taraflı olarak kara sularını 12 mile çıkartma girişimi olmuştur. Oysa Sözleşmede böyle bir kararın devletler tarafından iyi niyetle alınabileceği hükmü yer almaktaydı. Böylece ortaya çıkacak Ege denizinde kara sularının genişliği sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında ciddi bir anlaşmazlık konusu olacaktır.

- Kıbrıs sorunu: Türkiye ile Yunanistan arasında bir türlü çözüme kavuşturulamayan bir sorundur. Türkiye’nin Kıbrıs’taki Türk varlığını koruma hakkı uluslararası antlaşmalardan gelmektedir. Şöyle ki *“Türkiye, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yasal dayanakları olan Zürih ve Londra Antlaşmaları’nda İngiltere ve Yunanistan’la beraber yeni kurulan devletin garantörlerinden biri olarak yer almıştır.”* (Şen, 2014: 56). Daha önce de açıklandığı gibi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki güvensizliğin 1950’li yılların sonlarından itibaren Kıbrıs’ta meydana gelen gelişmeler sonrasında tırmandığı belirtilmektedir (Sandıklı ve Kaya: 211). Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulamamasında tarafların birbirlerine güven duymamaları sonucunda çıkarlarını tehlikede bırakabileceği endişesini taşıyan noktalarda katı tutumlarını sürdürmeleri etkili olmakta olup, bu durum çözümsüzlüğü artırmaktadır (Turkishgreek.org, 2012).

- Kardak krizi: Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de üzerinde insan yaşamayan iki kayalıkla ilgili Aralık 1995 ile Ocak 1996 sonunda yaşanmış olan bir krizdir. Ege'deki temel anlaşmazlıklar çerçevesinde ele alınmalıdır. Medya da olayın daha alevlenmesini sağlamıştır. Kardak krizi iki aşamalı olarak ele alınabilmektedir (1) uyuşmazlık aşaması ve (2) kriz aşaması; Figen Akat gemisinin karaya oturduğu 25 Aralık 1995 tarihi ile Yunan askerlerinin Doğu Kardak Kayalığına çıktığı 28 Ocak 1996 tarihi arası uyuşmazlık aşaması, bu olay ile Türk askerlerinin Batı Kardak Kayalığına çıktıkları 30-31 Ocak 1996 tarihi arası ise uyuşmazlık aşamasının krize dönüştüğü aşama olmuştur. İki ülke Kardak'ta ortaya çıkan bu kriz sonucunda o zamanlar birbirleriyle savaşın eşiğine gelmişlerdir. Kardak krizi, Türk Yunan sorunlarının çözülmesi için diyalog kurmanın ve kışkırtmalardan sakınmanın önemini ortaya koymuştur (Güzel, 2007: 37).

Şekil 11. Kardak Kayalıkları ve Kardak Krizi (Göç, 2016).

- Uluslararası antlaşmalarda kayıt düşüldüğü halde Yunan adalarının, Yunanistan tarafından silahlandırılması çabaları (İnce, 2013: 108).

3.5.2. Çatışan Menfaatler

Türkiye ile Yunanistan tarafında bölgede çatışan menfaatleri söz konusudur. Ege adaları, karasuları, havasahası, adaların askerden ve silahtan arındırılması, Kıbrıs vb. sorunlar temelde bu çatışan menfaatlerden kaynaklanmaktadır. Bunun neticesinde Yunanistan da Türkiye de silahlanmaya önem vermektedir.

3.5.3. Yunan İdealleri ve ENOSİS

Tarihte filizlenen Yunan idealleri ile Enosis fikri, Kıbrıs sorununa çözüm bulunmasında bir engeli oluşturmaktadır. Kıbrıs'ta Enosis krizi devam etmektedir. NTV'nin 15 Şubat 2017'de yaptığı habere göre Rum meclisi adanın Yunanistan'a bağlanmasını öngören Enosis referandumunun 67 yıl sonra okullarda kutlanması yönünde ırkçı bir karar almış, bu karar adada tekrar krize sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu kriz sonrasında BM arabulucusu Espen Eide liderler arasında mekik dokuyarak krizin aşılması için yoğun çaba göstermiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ise "Rum Meclis kararı düzeltilmezse, bundan sonraki müzakere süreci anlamsız hale gelir" demiştir. Bu gelişme üzerine Akıncı, Kıbrıs meselesiyle ilgili diğer hiçbir konuda müzakere etmeyeceğini, Rum meclisinin Enosis kararı düzeltilmeden müzakerelere devam edilemeyeceğini Rum tarafına iletmiştir (Sayarı, 2017).

3.5.4. Tarafların Aralarındaki İhtilafı Sona Erdirecek Ortak Bir Çözüm Felsefesi Üzerinde Uzlaşamamaları

Taraflar aralarındaki ihtilafı sona erdirecek ortak bir çözüm felsefesi üzerinde uzlaşamamaktadır. 2012 İlerleme Raporu'nda bu konuya değinilerek, BM Genel Sekreteri'nin, BM'nin Kıbrıs'ta yürüttüğü çalışmayla ilgili olan Haziran 2012 tarihli son raporunda, tarafların esasa ilişkin çözüm müzakerelerine ne şekilde devam edileceği konusunda bir uzlaşmaya varıncaya kadar iki taraflı teknik komisyon çalışmalarının sürdürülmesine odaklanılacağını belirttiği, denmiştir (AB, 2012: 36).

3.5.5. Tarafların NATO ve Uluslararası Örgütlere Üyeliklerinin Sorunun Çözülmesinde Etkisinin Olamaması

Tarafların NATO, BM ve AB gibi uluslararası örgütlere üyelikleri de sorunun çözülmesinde etkili olamamaktadır. BM nezdindeki iyi niyetli girişimlerden günümüze kadar sorunla ilgili somut bir çözüm çıkmamıştır. AB de bu girişimleri desteklemiştir. Fakat GKRY bugün bir AB üyesi devlettir. AB ile GKRY arasında yapılan antlaşmalar vardır. Daha Aralık 1972 tarihinde AET ile KC arasında Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. O sıradaki müzakereleri Rum toplumu temsilcileri tek

başlarına yürütmüşlerdir. 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren bu andlaşmayla ilgili şunlar söylenmektedir; “Böylelikle 1959/60 kurucu andlaşmalara temelden aykırı bir şekilde Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti adına hareket ederek adayı AB’ye tam üyeliğe götürecek hukuki süreci başlatmışlardır. Zira söz konusu kurucu andlaşmalara göre Kıbrıs Türkleri Kıbrıs Cumhuriyetinin eşit kurucu iki halkından birisidir. Bu durumda Rumların tek başlarına Kıbrıs adına hareket etmeleri uluslararası hukuka göre mümkün değildir. Buna rağmen daha o zaman AET Kıbrıs konusunda tarafsızlığını bozmuş ve dahası uluslar arası hukuku ihlal etmiştir. ...bu andlaşmaya göre, ilki 1977’ye kadar ve ikincisi de bunu takip eden beş yılı kapsayan iki aşama öngörülmüş; bununla Kıbrıs ile AET arasında ticareti kısıtlayan engellerin aşamalı olarak ortadan kaldırılması, bu sürelerin bitiminde ise Kıbrıs ile gümrükleri tamamen ortadan kaldıracak bir Gümrük Birliği Kararı’nın alınması planlanmıştır.” (Mor, 2008: 988). Bu andlaşma karşısında Rauf Denktaş ise Kıbrıs Anayasasının 50. maddesine atıfta bulunarak AET ile yapılan Ortaklık Andlaşmasını hukuk dışı ilan etmiştir. Sözü edilen, taraflar arasında o zaman yapılan bu Andlaşma GKRY’ni Kıbrıs’ın tamamının temsilcisi olarak kabul etmekteydi. Bu durum günümüzde de devam etmektedir ve GKRY’nin lehine işlemektedir. GKRY, AB korumasından tek yanlı olarak istifade etmeye devam etmektedir. Avrupa Komisyonu’nun Türkiye İlerleme Raporları’ndan da anlaşıldığı gibi AB, Kıbrıs adasını tek başına temsil eden şekilde Birliğe katılmış olan GKRY öncelikli, dolayısıyla onları koruyan politikalarını devam ettirmektedir. GKRY’nin bu şekilde Birliğe katılması sorunu çözümsüzlüğe götüren bir faktör olarak görülmektedir. AB’de uzun zamandır ortak (ekonomik, sosyal, güvenlik ve savunma, vb.) politikalar uygulanmaktadır. AB çatısı altında, ilgili sözleşmelerle üye devletler, diğer devletler yani üye olmayan devletler karşısında korunmaktadır.

3.5.6. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Negatif Tutum ve Tehlikeli Oyunları

GKRY, Türkiye’ye karşı sürekli negatif tutum içindedir. Türkiye’ye karşı tehlikeli oyunların içine girdikleri bilinmektedir. Örneğin 2014 yılında bölgede Rusya- İsrail ve Güney Kıbrıs ittifakı oluşmuştur. Böyle bir ittifakla, ortak

donanmalarla hava, denizaltı harekâtlarını içeren çok uluslu tatbikatlar düzenledikleri görülmüştür (Yıldırım, 2016: 6). GKRY'nin Türkiye'ye karşı negatif tutum ve tehlikeli oyunlar içine girmesinde Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmesinin ve KKTC kurulduktan sonra da bu devleti tanıyıp uluslararası platformlarda korumasının payı vardır. GKRY'nin negatif tutumu ada sorunu etrafında yapılan müzakerelerde de gözlenmiştir. KKTC kurulduktan sonra, Kıbrıslı iki toplum liderleri arasında sık sık müzakereler yapılmış, fakat bu müzakerelerden sonuç alınamamıştır. BM tarafından üretilen birçok çözüm önerisi de iki toplumdan birisi tarafından her seferinde reddedilmiştir. Türkiye KKTC'yi her vesile ile her platformda savunmuştur. KKTC kurulduktan sonra bu devleti bir tek Türkiye tanımış, KKTC uluslararası ambargo ile karşı karşıya kalmış ve başka devletlerle ikili ilişkiler kuramamıştır (Vatansever, 2010: 1518-1519).

Türkiye-KKTC arasındaki doğal bağların ve birbirinin müttefiki olmalarının karşısında Yunanistan-GKRY arasındaki doğal bağlar ile birbirinin müttefiki olmaları gerçeği vardır.

3.5.7. Yunan Savunma Politikası ve Askeri İttifak Arayışlarının Doğurduğu Güvenlik Kaygıları

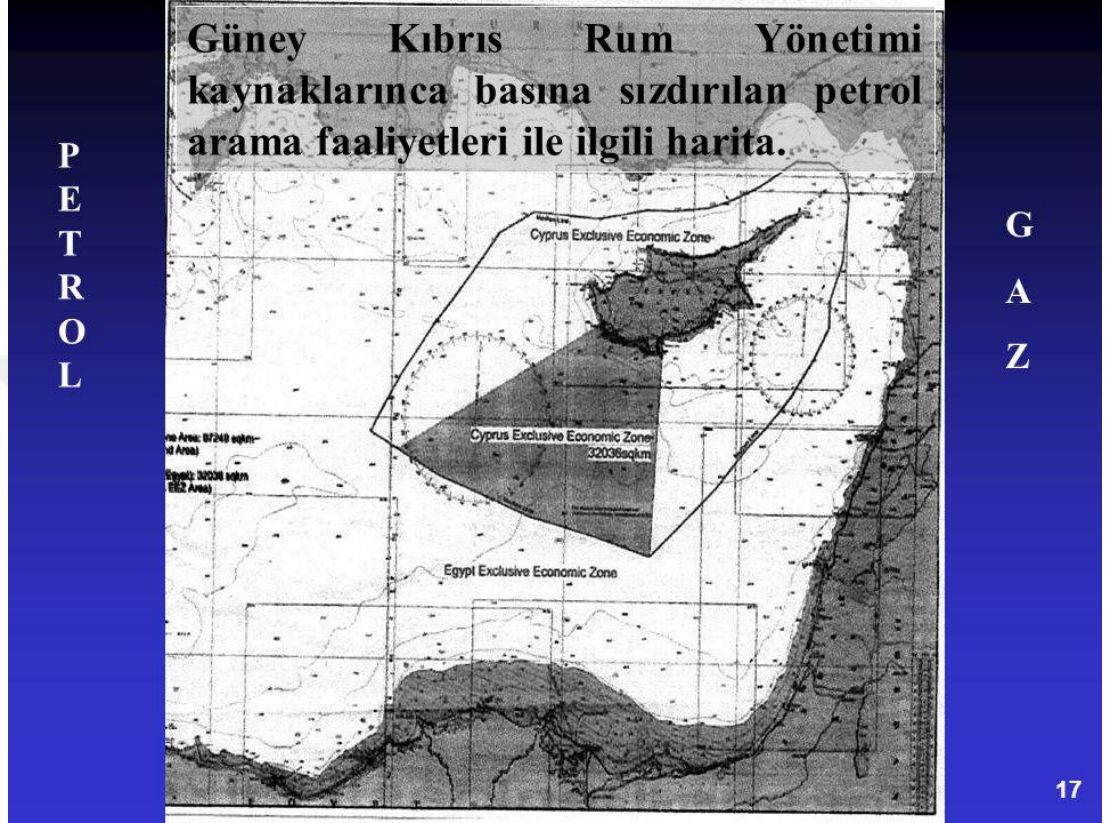
Savunma politikası doğrultusunda Yunanistan silahlanmaya önem vermekte ve Ege adalarını silahlandırmaktadır. Bir yandan da AB'de kendi ulusal çıkarları için destek arayışında bulunmakta, AB ile Birlik üyesi devletlerin desteğini görmektedir. Yunanistan'ın çabaları ile Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde hep karşısına çıkarılmaktadır. Yunanistan'ın silah alımına büyük bütçeler ayırması ve AB içinde Türkiye'ye karşı böyle çabaları ülkede kaygı ile izlenmektedir. Uluslararası antlaşmalarda Ege adalarının silahlandırılmayacağı, tahkim edilemeyeceği ve askeri amaçlarla kullanılmayacağı kaydı koyulmuştur (İnce, 2013: 108). Buna rağmen Yunanistan bilhassa son yıllarda Ege adalarını hızla silahlandırmıştır. Bunda Türkiye'ye karşı duydukları derin güvensizlik ile NATO üyesi olmalarının Türkiye'den gelebilecek tehditleri önlemeyeceğini düşünmeleri etkilidir. Yunanistan, NATO üyeliğini Türkiye'ye karşı bir güvence olarak görmemektedir. Böylece Türkiye'nin komşularıyla askeri ittifak arayışlarına girmektedirler. Bu

konuyla ilgili şunlar nakledilmektedir; “NATO’nun güvenlik şemsiyesine itimat etmeyen Atina, 1980’ler ve 1990’larda Türkiye’nin komşularıyla askeri ittifak arayışına yönelmiş, Türkiye’yi çevreleyerek dengeleme stratejisini uygulamaya çalışmıştır. Yunanistan, 1980’li yıllarla birlikte ulusal güvenliğine yönelik tehdidin kuzeyden (SSCB) değil doğudan (Türkiye) geldiğini vurgulamış, 1990’lı yıllarda Türkiye’nin Balkanlarda artan temaslarından ötürü Müslüman nüfus tarafından çevrelendiğini ileri sürmeye başlamıştır. Atina bu dönemde savunma alanında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ortak hareket etmeye başlamış, Türkiye’nin ihtilaflı ilişkiler içinde olduğu ülkelerle yakınlaşmaya çalışmış ve PKK terör örgütünü desteklemiştir.” (Sandıklı ve Kaya: 222).

3.5.8. Adada Enerji Üzerine Hesaplar

Adada enerji üzerine hesaplar da yapılmaktadır. Bu hesaplar, Doğu Akdeniz’de 2010 yılında bulunan doğal gaz ve petrol kaynaklarına dayanmaktadır. ABD Jeolojik Araştırma Kurumu (USGS) tarafından bölgede yapılan araştırmaların sonucunda bulunmuştur. Kıbrıs adasının güneyi, Suriye, Lübnan sahilleri, İsrail ve Mısır arasındaki bölgede yapılan çalışmalar sonucunda, üretilebilir yaklaşık 130 tcf doğal gaz ve 2 milyar varil petrol bulunduğu bildirilmektedir. AB ülkelerindeki doğal gaz rezervlerinin toplamı 70 tcf iken bu doğal gazın AB ülkelerine ulaştırılmasının önemi artmaktadır. Bölgede bulunan doğal gaz ve petrol rezervlerinin paylaşımı konusu uluslararası hukuk çerçevesinde tartışılacaktır. Böylece doğrudan GKRY’nin ve dolaylı olarak da AB’nin bölgedeki enerji kaynakları üzerine muhtemel hesapların içine girecekleri düşünülmektedir (Aydal, 2014: 85-89). Nitekim GKRY, bölgede petrol aramalarında bulunmak için petrol şirketleri ile anlaşmıştır. 2012 İlerleme Raporu’nda da belirtildiği gibi Türkiye, GKRY tarafından açık denizde yürütülen bu petrol arama sondaj çalışmalarına karşı çıkmıştır. Rapor’da AB’ye üye devletlerin ilgili uluslararası sözleşmeler ile uluslararası hukuka ve AB müktesebatına uygun olarak doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunun için ikili anlaşmalar yapma hakları olduğu belirtilmiştir. Diğer yanda Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumu temsilcileri arasında “Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması” imzalanmış ve bir

Türk şirketi olan TPAO Gazimağusa yakınında kıyıda keşif amaçlı sondaj çalışmalarına destek vermiştir (AB, 2012: 36).

Şekil 12. GKRY Kaynaklarınca basına sızdırılan petrol arama faaliyetleri ile ilgili harita (Yıldızeli, 2017).

Şekil 12’den görülen haritaya göre GKRY, güney Kıbrıs’ta geniş bir alanda petrol-doğalgaz aramaktadır. Uluslararası şirketlerle ortaklıkla GKRY’nin bölgedeki bu petrol-doğalgaz arama faaliyetleri Türkiye tarafından izlenmektedir. Kıbrıs adasının güneyinde yapılan böyle çalışmalar Türkiye’nin hoşuna gitmemekte, gerginliğe ve Türkiye’nin tepkisine yol açmaktadır. Bu konuda şu haberler aktarılmaktadır (A24, 2017);

“Genelkurmay Başkanlığı bugün yayımladığı günlük faaliyetler başlıklı bilgi notunda TCG Gökçeada fırkateyninin, Doğu Akdeniz’de Güney Kıbrıs Yönetimi adında sondaj faaliyetinde bulunabileceği

değerlendirilen *West Capella* isimli gemiyi izleme görevi, icra ettiğini duyurdu.

Kıbrıs Rum basını ise Türkiye'nin herhangi bir taciz ihtimaline karşı Fransa Ordusu'nun Lübnan Barış Gücü'nde görevli iki fırkatevni *Langue d'Oc* ve *Le Chevalier Paul*'ü Larnaka limanına demirlediğini yazdı.

Türkiye, Kıbrıs adası çevresindeki doğalgaz sahalarında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de hakkı olduğunu savunuyor.

Erdoğan: Enerji şirketlerinin Rum Kesimi'nin sorumsuzca adımlarının parçası olması anlayışla karşılanamaz

Hafta başında İstanbul'da toplanan 22. Dünya Petrol Zirvesi'nde konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin bu konudaki rahatsızlığını açık bir şekilde dile getirdi.

Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk tarafının yapıcı yaklaşımlarına rağmen Doğu Akdeniz'de büyük bir fırsat kaçırıldığını söyleyen Erdoğan, "Tarafların tutumları böylesine açıkça ortadayken, kimi enerji şirketlerinin Rum Kesimi'nin atmakta olduğu sorumsuzca adımları bir parçası olması kesinlikle anlayışla karşılanamaz. Adaletin, hakkaniyetin ve uluslararası hukukun gereği hidrokarbon kaynaklarının adadaki tüm taraflara ait olması gerekiyor. Kıbrıs'taki gelişmelere taraf olan herkesten beklentimiz bölgedeki yeni gerginliklere yol açacak adımlardan kaçınmalarıdır. Aksi takdirde kendilerine sadece bölgede değil her yerde ve her alanda Türkiye gibi bir dostu kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabileceklerini hatırlatmak isterim" dedi."

3.5.9. Diğer Çözumsuzlüğe Götüren Sebepler

Diğer çözümsüzlüğe götüren sebepler de şunlar olarak belirtilebilmektedir;

- Yunanistan ve Türkiye'deki siyasal partiler tarafından benimsenmesi olası aşırı milliyetçi popülist politikalar. Yunanistan'da genel seçimler sırasında siyasal partileri Kıbrıs meselesini bir koz olarak gündeme taşımaktadır.

- *Batı kültürü ve zihniyetinin karşısında Türk kültürü ve zihniyeti:* Tarafların birbirlerinin kültürlerini anlayamama ve benimsememe sorunu. Kültür, bir toplumun geçmişinden bugüne biriktirdiği tüm zenginlikleri içermektedir. Yaşam şekilleri, gelenek görenekler, din vb. bu kapsamda sayılabilmektedir. Türkiye ve KKTC Türkleri Müslüman iken, Yunanistan ve GKRY ile AB Hıristiyan bir topluluktur. Kültür ve dini farklılık açıkça söylemeseler de AB'nin üye devletlerini, yine üye devletlerin de birbirlerini koruması ve kollamasında çok esaslı faktörler görülmektedir. Batılı bu zihniyet kendisinden olanı benimseyip kabul ederken, diğerlerini “ötekileştirmektedir.”

- *Uzlaşma yanlı-ve-Uzlaşmadan kaçınan yaklaşımlar:* Kıbrıs Türkleri müzakerelerin devam ettirilerek Kıbrıs sorununa çözüm bulunması için çaba gösterirken, Rum yönetiminin devamlı olarak görüşmelerde sorun çıkarması (Şen, 2014: 57).

Bu bölümde Kıbrıs sorunu etrafında son gelişmeler değerlendirilmiş ve sorunun çözümü için son yıllarda taraflar arasında yapılan müzakerelerin sonuçları tartışılmıştır. Sonuç bölümünde ise Kıbrıs sorunu ile ilgili yapılan geniş kapsamlı araştırmanın çeşitli sonuçları açıklanmaktadır.

SONUÇ

Tarihte Türk-Yunan ilişkilerinin çok uzun bir geçmişi vardır. Bu uzun tarihte iki devlet arasında birçok anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Kıbrıs sorunu da iki devlet arasındaki önemli sorunlardan bir tanesidir. Kıbrıs sorununun çözümü için ilgili tarafların katılımıyla yapılan müzakerelerden günümüze kadar sonuç alınamamıştır. Kıbrıs'ta çözümsüzlük devam etmektedir.

Kıbrıs sorununa çözüm bulunamayışında meydana gelen bazı gelişmeler ve çözüm sürecini etkileyen esaslı bazı faktörler önemli rol oynamıştır. Örneğin GKRY'nin adayı tek başına temsil eden şekilde AB'ye katılması sorunu çözümsüzlüğe itmiştir. AB bölgesel bir siyasi ve ekonomik topluluktur. AB çatısı altında üye ülkeleri bağlayan ortak politikalar belirlenmekte, uygulanmakta ve üye ülkeler Birlik antlaşmaları ve mevzuatı ile korunmaktadır. Böyle olunca Yunanistan ve GKRY, Kıbrıs kozunu kendi lehlerine Türkiye'ye karşı Birlik içinde sürekli kullanmış ve kullanmaya devam etmektedirler.

Kıbrıs sorununun ilgili tarafları başta KKTC ile Türkiye ve GKRY ile Yunanistan olmak üzere İngiltere, BM ve AB'dir. Kıbrıs sorunu ortaya çıktığından itibaren bu sorunun çözüme kavuşturulması için BM nezdinde iyi niyetli çabalar gösterilmiştir. Yunanistan ve GKRY'nin üyesi bulunduğu AB de bölgesel bir birlik olarak bu sorunla ilişkilendirilmiştir. Türkiye AB'ye üye olarak katılmak için uzun zamandır çaba göstermektedir. Fakat Kıbrıs sorunu Birliğe katılmasının önündeki bir engel bulunmaktadır. AB, Türkiye Birliğe katılmadan önce bu soruna bir çözüm bulunması şartını ortaya koymaktadır. Kıbrıs sorunu Türkiye-AB ilişkilerindeki önemli bir açmazdır. Nitekim geçmişte AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde Kıbrıs sorunu gündemin hep ön sıralarında ülkenin karşısına çıkarılmıştır. Böylece Kıbrıs sorunu, Türkiye-AB ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. AB Komisyonu tarafından çeşitli tarihler ile yayınlanan Türkiye İlerleme Raporları'nda Kıbrıs bahsinde değerlendirmeler de yer almıştır.

Sonuçta Kıbrıs sorununa bir çözüm günümüze kadar bulunamamıştır. Ada sorununun çözümsüzlüğünde etkili olan birtakım faktörlerin iyi analiz edilerek

soruna yaklaşıması gerekmektedir. Bu faktörler Yunanistan ile Türkiye arasında iki devletin geçmiş tarihlerinde ortaya çıkan sayısız ihtilaf, meydana gelen gerginlik ve çatışmalardan kaynağını alan bir birbirine karşı güvensizlik sorunu ile iki devletin bölgede çatışan menfaatleri, Yunanistan'daki aşırı milliyetçi partiler ve bu partiler tarafından belirlenen ve sürdürülen politikalar, kendi tarihlerinde ortaya koydukları Yunan idealleri ile sonunda Kıbrıs'ı Yunanistan'a katma hedefleri (Enosis), bu nihai hedeflerinin Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulmasında güvensizliğe götürmesi ile engelleyiciliği, ayrıca tarafların aralarındaki ihtilafı sona erdirecek ortak bir çözüm felsefesi üzerinde uzlaşamamaları, diğer yanda tarafların NATO ve uluslararası örgütlere üyeliklerinin sorunun çözümünde etkisinin olamaması, GKRY'nin devamlı negatif bir tutum sergilemesi ve tehlikeli oyunları, Yunan savunma politikası ve askeri ittifak arayışlarının doğurduğu güvenlik kaygıları ve bölgede bulunan yeni petrol ve doğal enerji kaynaklarıdır.

KAYNAKÇA

- AB: **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu**, 1998, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi'ne İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu**, 1999, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara, Ekim 2002, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu**, 2000, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Toplulukları Komisyonu, Brüksel, 13.11.2001, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, 03.09.2017.
- AB: **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu**, Avrupa Toplulukları Komisyonu, Brüksel, 6.10.2004, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, 03.09.2017.
- AB: **2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**, Avrupa Toplulukları Komisyonu, Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2009-2010 (COM (2009) 533 final) ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi, Brüksel, 14.10.2009 SEC(2009)1334, (Çevrimiçi)

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, 08.09.2017.

AB: **Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2010-2011 (COM(2010) 660) ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 09 Kasım 2010 SEC(2010) 1327, (Çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, 08.09.2017.

AB: **Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2011-2012 (COM(2011) 666) ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 12 Ekim 2011 SEC (2011) 1201, (Çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, 08.09.2017.

AB: **Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2012-2013 (COM(2012) 600) ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 10 Ekim 2012 SWD (2012) 336, (Çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, 08.09.2017.

AB: **Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2013-2014 (COM(2013) 700) ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 16 Ekim 2013 SWD (2013) 417, (Çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, 09.09.2017.

AB: **Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim, Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2014-2015 (COM(2014) 700) ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 08.10.2014 SWD(2014) 307, (Çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, 09.09.2017.

- AB: **2015 Yılı Türkiye Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim, AB Genişleme Stratejisi {COM(2015) 611 } {SWD(2015) 210 } {SWD(2015) 211 } {SWD(2015) 212 } {SWD(2015) 213 } {SWD(2015) 214 } {SWD(2015) 215 } ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı, Brüksel, 10.11.2015 SWD(2015) 216, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf, 09.09.2017.
- AB: **2016 Türkiye Raporu**, Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı Ekindeki Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi (COM(2016) 715 nihai), Brüksel, 9.11.2016 SWD (2016) 366 nihai, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/son__2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, 09.09.2017.
- A24: **Kıbrıs'ın güneyinde sular ısınıyor**, 13.07.2017, (Çevrimiçi) <http://www.a24.com.tr/kibrisin-guneyinde-sular-isiniyor-haberi-40100556h.html?h=52>, 18.09.2017.
- Akbulut, Muhsin: Konulu sunumlar, T.C. Kocaeli Valiliği, AB Projeler Koordinasyon Merkezi, 2017, (Çevrimiçi) <http://slideplayer.biz.tr/slide/2426605/>, 03.09.2017.
- Amerika'nın Sesi Radyosu: **Dış Basında Avrupa Birliği Lüksemburg Zirvesi (16-18 Aralık 1997)**, 15 Aralık 1997 günkü saat 21.00-22.00 Türkçe yayını, (Çevrimiçi) <http://docs.neu.edu.tr/library/4028966762.pdf>, 02.09.2017.
- Arı, Tayyar: "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları", s.51-68, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/468/5378.pdf>, 07.09.2017.
- Arık, Umut: "Kıbrıs Krizi", **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi** (2:1), Haziran 2011, s.3-21, (Çevrimiçi) <http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>, 14.08.2017.
- Arıkan, Harun: "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikasına Eleştirel Bir Yaklaşım", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 1:3, 2004, s.1-9, (Çevrimiçi) <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/avrupa->

birliginin-kibris-politikasina-elestirel-bir-yaklasim-english-langua-2017-02-13-241.pdf, 19.07.2017.

Atalay, İbrahim O. ve Ali R. Töngür: "Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliğinin Devletler Hukuku Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Doğuracağı Sonuçlar", **EÜHFD**, C. XI, S. 3-4, 2007, s.207-238, (Çevrimiçi) <http://eski.erkincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2007-2-8.pdf>, 20.07.2017.

Atun, Ali F.: "Kara Sevda", **Kıbrıs Mektubu Dergisi** (Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi yayını), Cilt: 27, No:2,3,4,5,6, Mart / Aralık 2014, (Çevrimiçi) http://www.kibriskd.org.tr/images/dokumanlar/kibris_mektubu_dergi_05022016131409.pdf, 19.07.2017.

Aybars, Ergün: "Türk-Yunan İlişkileri", **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, 1989, (Çevrimiçi) <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniad/issue/view/1025000083>, 14.08.2017.

Aydal, Doğan: "Doğu Akdeniz Doğal Gazları – KKTC Türkiye ve Derin Hesaplar", **Ekovitrin**, Enerji Analizi / Doğal Gaz, Haziran 2014, s.84-91, (Çevrimiçi) http://www.doganaydal.com/nesneler/imaglar/dergimakalepdf/31.ULUSLARARASI_EKOVITRIN_HAZIRAN_2014-DOGU_AKDENIZ_DOGALGAZLARI_KKTC_TURKIYE_VE_DERIN_HESAPLAR.pdf, 07.09.2017.

Bağcı, Hüseyin ve Sabır Güler: Ak Parti İktidarının Başlangıç Yıllarında Türk Dış Politikası (2002-2007), Ünite 6, **Türk Dış Politikası-II** (E-kitap) içinde, 1.Baskı, (Edit.: Kemal Yakut ve M. Murat Erdoğan), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2984, Ocak 2013, (Çevrimiçi) http://uluslararasıgundem.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/12_2014-07-09.PDF, 22.07.2017.

Cyprus Mail: House denounces Turkish air raids: Deputies say US and Britain share responsibility with Turkey for air raids. House president Glafkos Clerides also announces that the US' Acheson Plan for Cyprus has been rejected by the government – August 13, 1964, (Çevrimiçi) <http://cyprus-mail.com/2015/07/25/house-denounces-turkish-air-raids-deputies-say-us-and-britain-share-responsibility-with-turkey-for-air-raids-house-president-glafkos-clerides-also-announces-that-the-us-acheson-plan-for-cyprus-has/>, 11.08.2017.

- Demir, Nesrin: "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, Elazığ 2005, s.347-367, (Çevrimiçi) <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt15/sayi1/347-367.pdf>, 19.07.2017.
- Denk, Erdem: **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Öğrenciler AB'yi Öğreniyor: Ortak Değerler, Temel Haklar ve Politikalar Teknik Destek Projesi, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 6263, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 1601, Aralık 2016, (Çevrimiçi) https://abdigm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_03/07175353_TYrkiye_AB_iliYkileri.pdf, 20.07.2017.
- En Son Haber: Kıbrıs konferansı Cenevre'de başladı, 12.01.2017, (Çevrimiçi) <http://www.ensonhaber.com/kibris-konferansi-cenevrede-basliyor-2017-01-12.html>, 11.08.2017.
- Erçin, Erhan: **A Comparative Analysis of The EU's Enlargement Policy Towards Turkey – With Special Emphasis on the Cyprus Problem** –, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2008.
- Erdoğan, Hilal: "Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri", **Akademik Hassasiyetler**, 2016, s.135-161, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269955>, 20.07.2017.
- Erdoğan, M. Murat: 1970-1980 Dönemi Türk Dış Politikası, Ünite 7, **Türk Dış Politikası-I** (E-kitap) içinde, (Edit.: Hüseyin Bağcı ve Kemal Yakut), Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2693, (Çevrimiçi) http://uluslararasıgundem.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/11_2014-07-09.PDF, 21.07.2017.
- Erdoğan, M. Murat ve Deniz Aydın: Ak Parti'nin İkinci Dönemi Türk Dış Politikası: 2007-2011, Ünite 7, **Türk Dış Politikası-II** (E-kitap) içinde, 1.Baskı, (Edit.: Kemal Yakut ve M. Murat Erdoğan), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2984, Ocak 2013, (Çevrimiçi) http://uluslararasıgundem.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/12_2014-07-09.PDF, 22.07.2017.
- Ergör, Sedef: **Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikaları: Değişim mi Süreklilik mi?**, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara 2011, (Çevrimiçi)

https://angora.baskent.edu.tr/acik_arsiv/dosya_oku.php?psn=2409&yn=402&dn=1, 23.07.2017.

Fırat, Melek M.: “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:4, No:1, Güz 2004, s.47-79, (Çevrimiçi)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1121/13203.pdf>, 03.09.2017.

Göç, Anıl: **Ülkemizi Yunanistan ile Savaşın Eğişine Getirmiş Tarihi Bir Olay: Kardak Krizi**, 28 Temmuz 2016, (Çevrimiçi)
<https://onedio.com/haber/ulkemizi-yunanistan-ile-savasin-esigine-getirmis-tarihi-bir-olay-kardak-krizi-723303>, 09.09.2017.

Gürel, Ayla ve Kudret Özersay: Kıbrıs'ta Mülkiyet ve Siyaset –Kıbrıs'taki İki Toplumun ‘İki-bölgelilik’ ve ‘İnsan Hakları’ Temelindeki Çatışması-, International Peace Research Institute Oslo (PRIO), PRIO Raporu 3/2006 – T, Oslo, Norveç, 2006, (Çevrimiçi)
http://file.prio.no/publication_files/Cyprus/Report%202006-3%20Politics%20of%20Property%20TRK.pdf, 14.08.2017.

Güzel, Mustafa: **Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2007, (Çevrimiçi)
<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/6690/206194.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 07.09.2017.

İnce, Fuat: “Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.53, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s.101-128, (Çevrimiçi)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1909/20038.pdf>, 07.09.2017.

Kalelioğlu, Oğuz: “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 41, Mayıs 2008, s.105-123, (Çevrimiçi)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/815/10340.pdf>, 14.08.2017.

Kasım, Kamer: "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", **Akademik Bakış**, Cilt 1, Sayı 1, Kış 2007, s.57-72, (Çevrimiçi)
http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/kamer_kasim_soguk_savas_sonrasi_kibris_sorunu.pdf, 20.07.2017.

- Kılıç Yaşın, Gözde: 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: Kıbrıs'a "Yeni Plan": Ban Ki Moon ya da Revize Annan Planı, 23 Aralık 2013, (Çevrimiçi)
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/kibris/2013/12/23/7344/kibrisa-yeni-plan-ban-ki-moon-ya-da-revize-annan-planı>, 11.08.2017.
- Kırmızılar: Kıbrıs Barış Harekâtı, 2017, (Çevrimiçi)
<http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tarihten/1429-kibris-baris-harekati>, 11.08.2017.
- Koç, Yaşar T.: "12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)", **Seta Analiz**, Mayıs 2011, s.3-22, (Çevrimiçi) <http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-ak-parti.pdf>, 20.07.2017.
- Levent, Zeynel: **Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, (Çevrimiçi)
<http://www2.ufuk.edu.tr/wp-content/uploads/2013/07/ZEYNEL-LEVENT1.pdf>, 21.07.2017.
- Maral, Bahar: **Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Çerçevesinde Türkiye, Yunanistan ve Avrupa Birliği İlişkileri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- Mermerkaya, Müge: **A.B. Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası**, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, 2013, (Çevrimiçi)
<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2000/331835.pdf?sequence=1>, 21.07.2017.
- Metin, Mehmet: Kanlı Noel ve Kıbrıs'ta İnsanlık Dramı, 21 Aralık 2016, (Çevrimiçi) <http://www.mornota.com/kanli-noel-ve-kibrista-insanlik-drami/>, 10.08.2017.
- Mor, Hasan: "Kıbrıs Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, S. 1-2, 2008, s.983-1026, (Çevrimiçi)
http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_37.pdf, 20.07.2017.
- Neophytou, Christos A.: Analysis of the UN Annan Plan Proposal Fort he settlement of the Cyprus question, March 26, 2006, (Çevrimiçi)
<http://unannanplan.agrino.org/>, 11.08.2017.

- Sayarı, Selim: **Kıbrıs'ta "Enosis" krizi devam ediyor**, 15 Şubat 2017 tarihli NTV haberi, (Çevrimiçi) <http://www.ntv.com.tr/dunya/kibrista-enosis-krizi-devam-ediyor,E3DZHy6sL0qIsmI1rBRKrA>, 07.09.2017.
- Özarlan, Bahadır B.: "Katılım Ortaklığı Belgelerinde ve Ulusal Programlarda Kıbrıs Sorunu", **21. Yüzyıl**, Ocak-Haziran 2009, s.207-218, (Çevrimiçi) <http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/137.pdf>, 22.07.2017.
- Özcan, Burcu: **The Cyprus Problem in Turkey-EU Relations**, Master's Thesis, Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, Department of International Relations, Ankara, 2008.
- Özen, Çınar: Tam Üyelik Sürecinde Türkiye: Üyelik Kriterleri, Ünite 5, **Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri** (E-kitap) içinde, 1.Baskı, (Edit.: S. Rıdvan Karluk ve Betül Yüce Dural), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2994, Ocak 2013, (Çevrimiçi) http://uluslararasıgundem.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/17_2014-07-09.PDF, 23.07.2017.
- Research Gate: Yetki sınırları ile Kıbrıs adası, 2008-2017, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/figure/272204587_fig2_Figure-2-The-map-of-Cyprus-with-the-line-of-demarcation-Source, 11.08.2017.
- Sandıklı, Atilla ve Emine Akçadağ: "Kıbrıs Sorunu Kapsamında AB-Türkiye İlişkileri", **Bilge Strateji**, Cilt 3, Sayı 4, Bahar 2011, s.1-18, (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872729.pdf>, 21.07.2017.
- Sandıklı, Atilla ve Erdem Kaya: Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu, (Çevrimiçi) http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-130-2014031911sandikli_kaya2.pdf, 14.08.2017.
- Şahin, Mahmut: "Türkiye'nin 1964'ten 1974'e Kıbrıs Politikası", t.y., (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/28976738/T%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N_1964TEN_1974E_KIBRIS_POL%C4%B0T%C4%B0KASI?auto=download, 10.08.2017.
- Şen, Can: "Barış Harekâtı'nın 40. Yılında Batılı Zihniyetin Kıbrıs Sorununun Çözumsuzlüğüne Etkisi Üzerine Düşünceler",

- Kıbrıs Mektubu Dergisi**, Cilt: 27, No:2,3,4,5,6, Mart / Aralık 2014, (Çevrimiçi)
http://www.kibristkd.org.tr/images/dokumanlar/kibris_mektubu_dergi_05022016131409.pdf, 19.07.2017.
- Tangör, Burak: "NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu", **Ortadoğu Analiz**, Cilt: 5, Sayı: 51, Mart 2013, s.86-94, (Çevrimiçi)
<http://www.orsam.org.tr/files/OA/51/9buraktangor.pdf>, 20.07.2017.
- Tansel, Pınar: **Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreçlerinin Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, (Çevrimiçi)
<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/319/611.pdf>, 02.09.2017.
- Tarihi Olaylar: Kanlı Noel, 2017, (Çevrimiçi)
<http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kanli-noel-1395>, 11.08.2017.
- TC Dışişleri Bakanlığı: **Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı**, (Çevrimiçi)
http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/AB/up2008_tr.pdf, 08.09.2017.
- Tezel, Ahmet: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Tosun, Ramazan: "Kıbrıs Meselesi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 10, 2001, s.95-107, (Çevrimiçi)
[http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/sayi_10_05-%20R.%20Tosun%20\(95-106.%20syf.\)](http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/sayi_10_05-%20R.%20Tosun%20(95-106.%20syf.)).pdf, 21.07.2017.
- Turkishgreek.org: **Kıbrıs Sorunu**, 24 Mart 2012, (Çevrimiçi)
http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=51:kibris-sorunu&catid=35:kibris&Itemid=56, 09.09.2017.
- Turkishgreek.org: **Yunan Savunma Politikası ve Askeri İttifak Arayışları Çerçevesinde Türkiye'nin Güvenliği**, 06 Mayıs 2012, (Çevrimiçi)
http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=21&Itemid=61, 20.07.2017.

- TÜRKSAM: "Kıbrıs'ta Çözüm Süreci Mi? Çözülme Sarmalı Mı?", 12 Kasım 2013, (Çevrimiçi) <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/707-kibris-ta-cozum-sureci-mi-cozulme-sarmali-mi>, 24.07.2017.
- UN: The Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem, 31 March 2004, (Çevrimiçi) http://unannanplan.agrino.org/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf, 11.08.2017.
- Vatansever, Müge: "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Özel S., 2010, s.1487-1530 (Basım Yılı: 2012), (Çevrimiçi) <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf>, 22.07.2017.
- Yeni Şafak: Rum kesiminin yeni provokasyonu: Enosis kutlamaları, 17 Şubat 2017, (Çevrimiçi) <http://www.yenisafak.com/dunya/rum-kesiminin-yeni-provokasyonu-enosis-kutlamalari-2614657>, 12.08.2017.
- Yıldırım, Şafak Beren: **Güney Kıbrıs'ın Savunma Politikası**, Bilgesam Analiz / Avrupa, No: 1331, 16 Haziran 2016, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-441-2016061691331.pdf>, 15.09.2017.
- Yıldızeli, Birce: **Petrol ve Kıbrıs**, (Sunum/Prezentasyon), 2017, (Çevrimiçi) <http://slideplayer.biz.tr/slide/1898662/>, 17.09.2017.
- Yolcu, Serap: **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Entegrasyonunu Engelleyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, Haziran, 2008, (Çevrimiçi) <http://dspace.trakya.edu.tr/jspui/bitstream/1/260/1/serap%20yolcu.pdf>, 21.07.2017.